

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра української літератури

На правах рукопису

ПОВОРОЗНІК АНАСТАСІЯ ВАСИЛІВНА

**ПРОБЛЕМАТИКА ТА ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ
РОМАНУ В. ЛИСА «МАКСИМ ГОНТАР»**

Спеціальність: 035 «Філологія»

Освітньо-професійна програма Українська мова та література. Світова література.

Робота на здобуття другого (магістерського) рівня

Науковий керівник:

ЯБЛОНСЬКА ОЛЬГА ВАСИЛІВНА,

кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 4
засідання кафедри української літератури
від 18.11.2025 р.

Завідувач кафедри
(_____) доц. Сірук В.Г.

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Поворознік А. В. Проблематика та жанрово-стильові особливості роману В. Лиса «Максим Гонтар». Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Спеціальність: 035 Філологія (Українська мова та література). Освітньо-професійна програма Українська мова та література. Світова література. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2025. 69 с.

Магістерську роботу присвячено дослідженню проблематики та жанрово-стильових особливостей роману В. Лиса «Максим Гонтар».

У першому розділі проаналізовано основні тенденції розвитку прози В. Лиса. Окреслено проблемно-тематичні аспекти, зокрема орієнтацію на психологічну заглибленість, осмислення історичного досвіду через призму приватної та родинної пам'яті, актуалізацію морально-етичних конфліктів. Схарактеризовано жанрове розмаїття, а також тенденцію до синтезу історичного, психологічного, соціального й філософського начал.

Дослідженню ідейно-художніх особливості роману В. Лиса «Максим Гонтар» присвячено другий розділ. Основну увагу зосереджено на специфіці художнього моделювання історичного часу, взаємодії особистої, родинної та національної пам'яті. Проаналізовано ідейно-тематичні доміанти твору, зокрема проблеми морального вибору, відповідальності особистості, духовної кризи та пошуку сенсу буття. Розглянуто систему персонажів як багатовимірну модель світоглядних і ціннісних орієнтацій.

У центрі уваги третього розділу – жанрово-стильова специфіка твору «Максим Гонтар». Зокрема визначено його жанрову природу як інтелектуально-психологічного роману з елементами історіософського, соціально-побутового, детективного та містичного письма. Проаналізовано такі особливості постмодерної парадигми тексту, як фрагментарність композиції, поліфонічність, жанрову гібридність, інтертекстуальність і відкритість смислової структури, що забезпечує багатоваріантність інтерпретацій.

Ключові слова: сучасна українська проза, Володимир Лис, проблематика, жанрово-стильова специфіка, історичний час, постмодерна парадигма, інтелектуально-психологічний роман, родинна пам'ять, історична пам'ять.

SUMMARY

Povoroznik A. V. Problematics and Genre-Stylistic Features of Volodymyr Lys's Novel "Maksym Hontar". Master's thesis for obtaining the Master's degree. Specialty: 035 Philology (Ukrainian Language and Literature). Educational and Professional Program: Ukrainian Language and Literature. World Literature. Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2025. 68 p.

The Master's thesis is devoted to the study of the problematic issues and genre-stylistic features of the novel "Maksym Hontar" by Volodymyr Lys.

The first chapter analyzes the primary development trends in V. Lys's prose. It outlines the thematic and problematic aspects, specifically the focus on psychological depth, the conceptualization of historical experience through the prism of private and family memory, and the actualization of moral and ethical conflicts. The research characterizes the author's genre diversity and the tendency toward synthesizing historical, psychological, social, and philosophical elements.

The second chapter focuses on the ideological and artistic features of "Maksym Hontar." Primary attention is paid to the specifics of artistic modeling of historical time and the interaction between personal, family, and national memory. The study analyzes the ideological and thematic dominants of the work, including the problems of moral choice, individual responsibility, spiritual crisis, and the search for the meaning of existence. The character system is examined as a multidimensional model of worldview and value orientations.

The third chapter centers on the genre and stylistic specificity of the novel. In particular, it defines its genre nature as an intellectual-psychological novel incorporating elements of historiosophical, social-realist, detective, and mystical

writing. The analysis highlights features of the postmodern paradigm within the text, such as compositional fragmentation, polyphony, genre hybridity, intertextuality, and the openness of the semantic structure, which allows for multiple interpretations.

Key words: contemporary Ukrainian prose, Volodymyr Lys, problematic issues, genre-stylistic specificity, historical time, postmodern paradigm, intellectual-psychological novel, family memory, historical memory.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОЗИ В. ЛИСА.....	9
Висновки до розділу	22
РОЗДІЛ 2. ІДЕЙНО-ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ В. ЛИСА «МАКСИМ ГОНТАР»	24
2.1. Історичний час твору.....	24
2.2. Ідейно-тематичні особливості	31
Висновки до розділу 2	38
РОЗДІЛ 3. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СПЕЦИФІКА ТВОРУ В. ЛИСА «МАКСИМ ГОНТАР».....	41
3.1. Генерика.....	41
3.2. Постмодерна парадигма тексту	48
Висновки до розділу 3	54
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59

ВСТУП

Актуальність теми. В. Лис — один із найяскравіших представників сучасної української прози, який зумів створити оригінальний художній світ. Письменник – лауреат багатьох літературних конкурсів і премій, зокрема Всеукраїнського конкурсу «Коронація слова» (2000, 2001, 2003), Гран-прі «Коронації слова» за роман «Острів Сильвестра» (2008) та Гранд-коронації за роман «Століття Якова» (2010); літературно-мистецької премії імені Агатангела Кримського (2007). В. Лис визнаний «Людиною року Волинського краю» в номінації «Професіонал року» (2004) та «Митцем року» (2010), у 2009 р. удостоєний ордена «За заслуги» III ступеня. Свій професійний шлях починав як журналіст у районних газетах Волині, Хмельниччини, Херсонщини та Рівненщини, що суттєво позначилося на його письменницькій творчості. Саме з історій людей, яких В. Лис зустрічав під час журналістської діяльності, народжувалися численні сюжетні лінії його творів. Р. Савченко зауважує, що один персонаж у прозі В. Лиса часто є синтезом реальних подій і життєвих історій різних людей, що створює ефект насиченості сюжету несподіваними поворотами, подібними до драматичного «серіального» розвитку [40].

У романі В. Лиса «Максим Гонтар» (2023) поєднано історичну тематику з психологічно-філософським аналізом особистості. У центрі твору — людина, поставлена перед моральним і духовним вибором у кризових суспільних умовах. Письменник осмислює проблеми особистої відповідальності, взаємодії індивідуального та суспільного, меж свободи та її наслідків.

Наукова новизна. Проза В. Лиса – в центрі уваги літературних критиків і літературознавців О. Башкирової [3; 4], С. Бородіци [13; 14], С. Журби [33–35] Л. Крупки [44; 45], Я. Поліщука [67; 68], Л. Скорини [79–83], А. Соколової [76; 77], та ін. На появу роману «Максим Гонтар» відгукнулися Б. Смоляк в українській інтернет-газеті «Zbucь» [88] та В. Вербич на українському

книжковому вебпорталі про сучасну українську та зарубіжну літературу [16]. У публікації Б. Смоляка «Назустріч теперішності історичній» виокремлено три важливі аспекти нового тексту В. Лиса: історичний, життєво-світоглядний і творчо-літературний. Рецензент називає роман «глибоко психологічним трилером із чітко розставленими світоглядними акцентами й виходом в інтелектуально-історичний простір» [88]. В. Вербич зауважив, що доля кожного персонажа твору – «у контексті часу, який коригує слова, помисли й діяння, злети й падіння. Це переплетіння життєвих особистих стежин урешті сприймається як шлях народу, держави з несподіваними історичними віражами, під карбом судженої планетарної місії» [16]. У мовознавчій статті А. Вегеш проаналізовано інформаційне наповнення літературно-художніх антропонімів роману «Максим Гонтар», функції та роль онімів у творенні образів [15]. Таке спрямування дослідженні допомагає глибше розкрити ідейно-естетичний задум твору.

Поки що роман не став предметом системного літературознавчого аналізу, що зумовлює потребу його глибшого аналізу. Зокрема, аспекти особистісного пошуку головного героя, його внутрішнього конфлікту, осмислення історичної правди та жанрово-стильової специфіки твору залишаються недостатньо вивченими.

У дослідженні вперше комплексно проаналізовано проблематику та жанрово-стильові особливості роману, його постмодерну парадигму, що є важливим для розуміння сучасного літературного процесу. Розгляд тексту саме під цим кутом зору відкриває нові можливості для осмислення стилю автора та місце його творчості в контексті української постмодерної прози.

Мета роботи полягає у дослідженні проблематики та жанрово-стильових особливостей роман В. Лиса «Максим Гонтар».

Визначена мета потребує виконання таких завдань:

- 1) дослідити основні тенденції розвитку прози В. Лиса;
- 2) визначити роль історичного часу у творі;
- 3) проаналізувати жанрову приналежність твору;

4) визначити специфіку постмодерної парадигми тексту та її художні прояви в романі.

Об'єкт дослідження. Роман В. Лиса «Максим Гонтар».

Предмет дослідження. Ідейно-художні та жанрово-стильові особливості роману В. Лиса «Максим Гонтар».

Практичне значення. Отримані результати можуть бути використані для подальших наукових досліджень сучасної української прози, зокрема творчості В. Лиса. Також матеріали можуть бути безпосередньо використані в освітньому процесі для розробки лекцій, семінарів, а також у підготовці науково-дослідних робіт студентами.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати дослідження апробовано під час Фестивалю науки ВНУ імені Лесі Українки (12–16 травня 2025 р.) та XIX Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (13–14 травня 2025 р.) й опубліковано тези [65; 66].

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПРОЗИ В. ЛИСА

Проза В. Лиса посідає вагомe місце в сучасному українському літературному процесі, вирізняючись жанровим розмаїттям, глибиною психологічного аналізу та тематичною широтою. Його надзвичайна працьовитість реалізується в постійному творчому процесі, результатом якого стала низка знакових прозових творів, що охоплюють понад два десятиліття письменницької діяльності.

Перший прозовий твір «Айстри на зрубі» (1991) став своєрідним етапом становлення індивідуального стилю письменника. У жанровому плані це соціально-психологічна проза, у якій письменник поєднує реалістичне зображення життя із глибоким внутрішнім аналізом персонажів. Автор зосереджується на морально-етичних проблемах, показуючи людину в складних життєвих обставинах.

Роман «Романа» (2001) позначив новий етап у творчості письменника демонструючи його звернення до теми жіночої долі. У творі зображено жінку фатального типу — загадкову, суперечливу, наділену внутрішньою силою, що має майже демонічний вплив на людей навколо. Її образ поєднує чарівність і небезпеку, пристрасть і руйнівну владу над долями інших. Заради цієї жінки герої готові зректися звичного життя, кинути виклик моральним засадам, пожертвувати спокоєм і навіть життям. Через індивідуальну історію героїні, Романи-Омани-Мани, В. Лис осмислює загальнолюдські проблеми — любові, зради, вірності, вибору між обов'язком і почуттям.

Роман «Маска» (2002) є однією з найбільш психологічно насичених прозових робіт В. Лиса початку 2000-х років. У жанровому аспекті твір поєднує ознаки соціально-психологічного та детективного роману. Є. Чимшит та А. Тараненко зауважують: «Обраний для аналізу твір можемо зараховувати до детективу, зважаючи на характерні для такого жанру інтригу й розвиток подій,

що визначає логічне осмислення фактів та інтелектуальний пошук шляхів зняття суперечностей, що виникають в умовах детективної загадки» [97, с. 149].

У проблемно-тематичному плані художній текст поєднує теми лицемірства, морального вибору та подвійності людської сутності. Автор досліджує, як суспільні обставини змушують людей пристосовуватися, втрачати автентичність, а водночас — як складно зберегти внутрішню правду в умовах духовної кризи. «Маска» демонструє глибоке знання психології людини, властиве всій прозі В. Лиса, і продовжує лінію аналізу морально-етичних дилем, започатковану в його попередніх творах.

Твір «Продавець долі» (2002) розширює жанрові та тематичні обрії творчості В. Лиса. С. Бородіца відносить твір до жанру психологічного трилера [13, с. 65], що підтверджується його напруженою атмосферою, наявністю прихованої інтриги та глибоким дослідженням внутрішнього світу персонажів.

У романі «І прибуде суддя» (2004) автор продовжує осмислювати психологічні та моральні аспекти людської поведінки. Жанр твору поєднує мотиви детективу і містики, створюючи напружену атмосферу розслідування та внутрішньої боротьби героя. Слід зазначити, що роман також має риси трилера. Як зауважує Н. Кобилко, «у сюжеті роману ми простежуємо ще одну характерну рису трилера: нанизування моторошних подій, які призводять до психічного напруження (саспенсу)» [37].

Головний персонаж, молодий юрист Георгій Лащук, приїжджає працювати суддею до поліського містечка Стара Вишня, де стикається з низкою містичних смертей і загадкових подій. Автор показує його внутрішню боротьбу, психологічні комплекси та страхи, що тісно переплітаються з соціальними і моральними аспектами. У романі розкривається ідея того, що справедливість — це не лише юридичний процес, а й глибокий духовний виклик. Письменник майстерно створює атмосферу психологічного трилера з елементами саспенсу і драми, де події галюцинаторні, а межа між реальністю і містикою розмита. Фінал роману показує, що життя стає найвищою інстанцією суду, і лише внутрішня боротьба героя визначає його долю [37].

У романі «Графиня» (2005) письменник поєднує елементи психологічної та містичної прози. З одного боку, це глибока психологічна проза, де центральною є проблема ідентичності та морального вибору людини. З іншого боку, сюжет насичений містикою та ірраціональним: загадковий образ графині Венцеслави, що пов'язує різні епохи, та ідея повторюваності людських долі і духовних мотивів. Через історії кількох героїв, чії долі переплітаються в різні історичні епохи, автор досліджує складну взаємодію минулого й сучасного, реального й ірраціонального.

В. Лис порушує проблеми кохання і зради, вибору й відповідальності, пам'яті й забуття, утверджуючи гуманістичні цінності як основу людського існування. У такий спосіб письменник продовжує дослідження теми особистої історії, вписаної в ширший культурно-історичний контекст.

Роман «Камінь посеред саду» (2007) можна назвати історією про людину, яка раптом усвідомлює, що живе не так, як хотіла. Головний герой, Андрій Троян, здається успішною людиною, але за цією зовнішньою стабільністю приховується відчуття порожнечі. У певний момент він стикається з кризою, коли звичні орієнтири — сім'я, робота, кохання — перестають мати вагу. Саме тоді починається його внутрішній пошук: герой намагається зрозуміти, ким він є і що справді має значення. В. Лис показує, що головна боротьба людини відбувається не назовні, а всередині — між звичкою жити «як усі» і потребою бути собою. Тому роман можна сприймати як розповідь про духовне пробудження, яке часто супроводжується болем, сумнівами та самотністю.

За словами автора, жанр роману «Камінь посеред саду» — психологічний, «внутрішній» детектив. Образ каменю в саду символізує внутрішню тяжкість, страхи й невисловлені почуття, які кожна людина носить у собі. Коли герой намагається «підняти» цей камінь, він фактично стикається зі своїм минулим і болем [28, с.15].

Повість-есеї «Таємна кухня погоди» (2008) демонструє іншу грань таланту В. Лиса — не лише як письменника, а й як уважного спостерігача природи, народного синоптика. У творі автор поєднує науково-популярний і

публіцистичний виклад, осмислюючи природні явища крізь призму людського досвіду й культурних традицій. У тексті зреалізовано ідею гармонійного співіснування людини й природи, акцентує на їхньому нерозривному зв'язку.

Роман В. Лиса «Острів Сильвестра» (2009) є яскравим прикладом постмодерністського художнього експерименту, у якому поєднуються елементи притчі, філософського роману та психологічного дослідження людської свідомості. На думку С. Підпригори, автор створює «притчевий роман-пазл, де читач подорожує “лабіринтами” свідомості та підсвідомості персонажів і нелінійного тексту» [63]. Твір складається з трьох частин — «Тіло», «Душа», «Порятунок», що осмислюють шлях особистості крізь внутрішній апокаліпсис до пошуку гармонії та сенсу буття. Кожен персонаж у романі переживає стан самотності, відчуження й духовного роздвоєння, прагнучи досягнути власну сутність і знайти сенс існування [2, с.83].

Прикметною ознакою твору є екзистенційне світобачення автора, яке дозволяє розкрити внутрішній світ сучасної людини, позначений абсурдністю існування, самотністю, межовими ситуаціями та відчуженістю. Проте, на думку В. Лиса, саме творчість як здатність до самопізнання й самореалізації дарує людині надію на духовний порятунок. Нелінійна структура й відсутність традиційного сюжету підкреслюють експериментальність жанрової організації роману та його філософську глибину, що вирізняє «Острів Сильвестра» серед інших прозових текстів письменника.

Роман В. Лиса «Століття Якова» (2010) є знаковим твором у сучасній українській прозі, у якому автор намагається осмислити минуле як основу сучасного буття людини й нації. Письменник ставить перед собою завдання відтворити епоху ХХ ст. крізь призму долі простої людини, адже, як слушно зауважує Т. Біленко, «сучасне випливає із минулого як логічне продовження» [8, с. 9].

Історія життя головного героя, Якова Меха, стає модельною історією України, де приватне накладається на загальнонаціональне: через долю однієї родини проступає трагедія цілого народу. Письменник не зосереджується на

самих історичних подіях, а розкриває їх відлуння у внутрішньому світі людини, показуючи, як «червоний терор», Друга світова війна, радянські репресії чи переселення залишають слід у долях простих українців [8]. Через сповідальний тон і психологічну глибину оповіді автор зображує людську гідність, стійкість і віру в любов попри трагізм часу. Таким чином, «Століття Якова» постає як епічно-психологічний роман, у якому історія країни розкривається через долю людини, а життя окремої особистості набуває символічного значення в історії.

Роман «Жінка для стіни» (2010) є яскравим прикладом детективної прози прозаїка, у якій сюжетна динаміка та інтригуючий розвиток подій тримають напругу протягом всього твору. Роман порушує такі важливі теми, як моральна відповідальність, влада, людська жорстокість та справедливість у суспільстві. Таким чином, роман поєднує динамічний сюжет із глибоким аналізом морально-етичних проблем. Критик А. Кокотюха зауважує: «Те, що починається як кримінальний роман, поступово перетворюється на історію з класичним сюжетом про Красуню і Чудовисько» [39], підкреслюючи, що В. Лис уникає простих жанрових кліше й веде читача до осмислення морального вибору і глибоко психологічних мотивацій.

Роман «Іван і Чорна Пантера» (2012) відрізняється від інших творів прозаїка передусім своїм незвичним сюжетом і поєднанням фантастики з реальністю. У центрі історії — двоє героїв із зовсім різних світів: відома супермодель Таумі Ремпбел, яку всі знають як Чорну Пантеру, і простий хлопець Іван із поліського села Кукурічки, якого вважають диваком. Їхні долі перетинаються завдяки дивній історії з магом Джавіртаном, який прагне стати володарем світу, поєднавши черепи двох чарівниць. Таумі вирушає до України, навіть не здогадуючись, що там живе Іван, який мріє про неї, зберігаючи вирізану з журналу фотографію. Його щирість, віра і доброта протистоять байдужому, жорсткому світу, у якому живе Таумі. Роман має пригодницький характер і водночас порушує важливі теми — самотності, віри, добра та потреби бути потрібним комусь у світі. Як зауважує Л. Скорина, «кожна з цих фабульних ліній виконує своє завдання: перша заінтригує прихильників

масового читива; друга зацікавить шанувальників “психологічної” прози», що й зумовлює багаторівневу рецепцію цього твору [83].

Роман «Щоденники Ієрихар» (2012) вирізняється в доробку В. Лиса жанровим експериментом: автор звертається до елементів фантастики, поєднуючи їх із соціально-побутовою прозою та щоденниковою формою. Через історію сільської вчительки Світлани Ігорівни, яка виявляється учасницею позаземного експерименту, Лис осмислює низку актуальних соціальних проблем: становище дітей-сиріт, деградацію села, відчуження у шкільному середовищі, беззахисність інтелігенції. Фантастичний простір планети Трамедіон виконує роль критичного дзеркала, в якому абсурдність і суперечливість земної цивілізації стають особливо помітними. Попри зміщення акцентів, твір зберігає притаманну авторові увагу до людини, її вибору й відповідальності. Як зауважує Л. Скорина, «навіть чи “Щоденники Ієрихар” задовольнять прихильників канонічної фантастики чи любителів пригод. Але я переконана, що роман матиме свою вдячну аудиторію — тих, хто шукає в тексті не розвагу, а роздуми про гострі проблеми буття» [82].

Роман «Соло для Соломії» (2013) присвячений складній і водночас зворушливій історії життя жінки з поліського села, через яку автор показує долю цілої епохи. Письменник звертає увагу на становище жінки в патріархальному суспільстві та її боротьбу за право бути почутою, кохати й обирати власний шлях. Події твору охоплюють трагічні періоди української історії — голодомор, війну, післявоєнні роки, що стають випробуванням для героїні [44]. Соломія змінюється разом із часом: із простої, довірливої дівчини вона виростає у мудру, сильну жінку, здатну вистояти перед труднощами й залишитися доброю та щирою.

Автор із великою увагою відтворює побут, традиції та природу Полісся, завдяки чому роман набуває особливої автентичності. Як зазначає дослідниця Л. Крупка, «Письменник акцентує увагу читача на традиціях українців, усталених приписах і домінуючій ролі церкви. Саме всі ці аспекти є оздобленням роману, який насамперед оповідає про жінку, котра ознаменувала

цілу епоху» [44, с. 23]. Ця думка підкреслює ідейний зміст твору. Через образ Соломії автор показує жінку як символ духовної сили, любові та стійкості українського народу.

«Країна гіркої ніжності» (2015) — це роман про життя кількох поколінь українців, у якому особисті історії героїв тісно пов'язані з історією всієї країни та пошуком своєї ідентичності. У центрі твору — три покоління жінок однієї родини: бабуся Даздраперма, її дочка Віталія та внучка Олеся. Їхні долі розгортаються на тлі драматичних подій українського ХХ ст. — від сталінських репресій до Помаранчевої революції. На думку А. Новацького, через ці три жіночі постаті автор показує, як великі історичні зміни впливають на людину, формуючи її характер і світогляд [60, с. 44].

Особливістю роману є те, що події подано очима дитини, що додає оповіді щирості та довіри. В. Лис зосереджується не стільки на самих історичних фактах, скільки на внутрішньому світі своїх героїнь, їхніх почуттях, сумнівах і спогадах.

Роман «Діва Млинища» (2016) присвячений осмисленню історії та життя людей у сільському середовищі. Як зауважує О. Башкирова, автор безпосередньо формулює своє історіософське бачення у преамбулі твору, стверджуючи, що «у долі світу немає нічого випадкового, навіть найменша подія може спричинити епохальні наслідки» [4, с.31]. О. Башкирова вважає, що ця теза визначає концептуальну основу роману, який побудовано за принципом «роману в новелах». Зображення історії сільського кутка Млинище демонструє взаємозв'язок приватного й загальнонаціонального досвіду, а також виявляє увагу письменника до повсякденного дискурсу, побутових реалій та замовчуваних аспектів історії [4, с.31]. Твір можна розглядати як приклад постколоніального переосмислення історичного нарративу, що узгоджується з тенденціями сучасної української літератури [4].

Роман-триптих «Вифлеєм» (2016) складається з трьох частин — «Дитя», «Вогонь» і «Дім». У центрі твору історії кількох родин, долі яких розгортаються на тлі історичних подій: біблійних алюзій, Другої світової війни,

радянських репресій та післявоєнного періоду. В. Лис паралельно розвиває кілька сюжетних ліній, уникаючи поверхового моралізаторства, натомість зосереджується на особистих виборах героїв у межах складних обставин. Письменник поєднує історичний, психологічний і символічний рівні, створюючи багатоплановий текст. Як зазначає Б. Смоляк, «порятунок ближнього – порятунок Бога в собі», — саме ця думка, на його погляд, формулює ключове етичне напруження твору [85].

Роман «Чорнокнижник і дзвонар» (2024) є зразком історичної прози В. Лиса, у якому крізь призму художньо осмислених подій XIV ст. автор звертається до питань національної ідентичності, духовного пошуку та людського призначення. Сюжет твору вибудовується довкола двох головних героїв — Ярослава, прозваного Чорнокнижником, та Романа, ймовірного спадкоємця галицько-волинського престолу, — чий долі перетинаються в символічному для обох просторі ув'язнення. У творі чітко простежуються екзистенційні мотиви, зокрема через авторські рефлексії про сенс страждання, природу віри та свободи, а також через персоніфіковане зображення часу, природи, страху. Як зауважує В. Вербич, роман В. Лиса «Чорнокнижник і дзвонар», «переселяючи читача в чотирнадцяте століття, власне і покликаний допомогти сучасникові вилікуватися від історичної сліпоти, не ідеалізуючи та не схематизуючи тодішніх надзвичайно складних вітчизняних реалій» [17].

Художній світ письменника насамперед базується на реаліях XX ст., відображаючи події і побут волинського села і міст, зокрема рідного для автора села Згорани та міст Луцька і Києва. На думку дослідниці Р. Савченко, цей топос творів відзначається яскравими описами сільського життя — його радощів, труднощів і культурних рис, хоча часто вони залишаються у рамках народницьких шаблонів із менш успішними спробами відійти від них через елементи містики або міський антураж, який у прозі В. Лиса часто має негативне забарвлення [74].

У літературному процесі початку XXI ст. В. Лис вирізняється серед інших українських прозаїків насамперед своєю здатністю поєднувати історичну

проблематику з елементами психологічної та побутової прози. Письменник віддає перевагу «історії простих людей», виводячи на перший план буденне життя селян, їхні долі, страхи й надії. Таким чином, його художній світ тяжіє не стільки до героїзації минулого, скільки до його осмислення через призму «малих історій».

Таким чином, концепція «малих історій» у прозі В. Лиса постає не лише як художній прийом, а й як форма осмислення історичного досвіду. Автор демонструє, що повсякденність, родинні перекази, спогади окремих людей здатні стати не менш промовистими, ніж великі історичні наративи. У романах письменника долі героїв часто набувають символічного значення: індивідуальна трагедія чи життєва перемога перетворюється на унаочнення колективної пам'яті. Саме через приватні свідчення та долі персонажів постає ширша картина українського ХХ ст. — зі зламами, війнами, репресіями, але й із прагненням до виживання та збереження традицій.

У такий спосіб В. Лис впроваджує у літературний дискурс те, що, як зауважує І. Ворончук, сучасні історики називають «історією знизу» (*history from below*), коли минуле подається не через постаті політичних лідерів чи військових командирів, а крізь щоденний досвід звичайних людей. Цей підхід має особливу цінність для сучасної української літератури, адже дозволяє зберегти голос тих, хто часто залишався поза увагою «великої історії» [20, с. 205].

У прозі В. Лиса оповідь часто вибудовується на перетині різних часових площин: минулого і сучасного, завдяки чому читач усвідомлює власний зв'язок із історією. Автор вибудовує оповідь так, щоб відчутти безперервність часу й зрозуміти: історія народу є водночас і історією кожної особистості. Поєднання приватного й суспільного надає його наративам особливої переконливості — історія постає як досвід, що безпосередньо стосується сучасного читача і спонукає його до переосмислення власної причетності до національного минулого.

Ще однією важливою ознакою такої наративної стратегії є усна традиція, яка виступає для письменника джерелом сюжетів та інструментом формування образів. Багато його романів побудовані як своєрідні «сімейні хроніки», де пам'ять старших поколінь передається через розповіді, чутки, легенди, іноді навіть напівміфологізовані перекази. Саме вони формують культурний ґрунт, на якому вибудовується художній світ письменника.

Художній світ прозаїка формується на стику документальності та вигадки, де особисте перетворюється на колективне, а доля «маленької людини» стає метафорою цілої історичної епохи. Така оповідна стратегія безпосередньо впливає на жанрову специфіку його творів: вони поєднують у собі ознаки історичного роману, психологічної драми та фольклорно-міфологічної оповіді. Саме тому аналіз жанрово-стильових особливостей прози В. Лиса є ключовим для розуміння її місця у сучасному літературному процесі.

Письменник не обмежується рамками одного жанру, а натомість експериментує з формами та стилями, поєднуючи елементи класичної та масової літератури. Його твори нерідко зображують важливі для українців історичні події та відтворюють національну пам'ять через долі пересічних героїв. Прикладом є роман «Століття Якова» (2010), у якому крізь призму особистої історії старого поліщука показано складне ХХ ст. в Україні — війни, зміни влади, репресії, переслідування. Цей роман утвердив за В. Лисом репутацію майстра історико-психологічної прози.

Хоча В. Лис і звертається до історичного матеріалу, «Століття Якова» не є історичним романом у традиційному розумінні. Письменник вибудовує оповідь у форматі родинної саги, де особисті долі героїв стають відображенням долі цілого покоління. Як зауважує літературознавиця В. Агеєва, «Володимир Лис не побоявся звернутися до ніби немодного сьогодні жанру родинної саги, більш того, написав роман майже реалістичний – психологічно дуже переконливий» [5]. Саме у цьому творі письменник демонструє здатність відтворити кілька поколінь родини, показати, як приватне життя людини віддзеркалює драматичні події української історії ХХ ст. Дослідниця

підкреслює, що «Володимир Лис майстерно вписує інтимну біографію героя у велику історію. Так що «Століття Якова» — це й розповідь про кохання, і соціально-психологічна драма, і просто захопливий, насичений несподіваними поворотами сюжет, який не може залишити читача байдужим» [5]. Таким чином, роман синтезує ознаки історичного роману, соціально-психологічної прози та родинної саги.

Особливістю роману-сімейної хроніки є те, що він концентрується на проблемі сім'ї, зображуючи життя кількох поколінь одного роду та складні міжособистісні стосунки між батьками і дітьми, чоловіком і дружиною. Автор детально показує мікроклімат родинних відносин, що дає змогу глибше зрозуміти внутрішній світ персонажів і соціальне середовище, в якому вони існують [89].

Сімейна сага як жанр служить засобом збереження й передачі важливої інформації про рід, типи взаємин та звичаї, тим самим відображаючи життя певного прошарку суспільства і створюючи об'ємний соціокультурний портрет. Через це сімейна сага несе функцію своєрідної літературної пам'яті, що поєднує індивідуальні долі з колективним досвідом [88].

Я. Поліщук зробив висновок, що «Володимира Лиса випадає визнати найяскравішим сучасним письменником Волині — в тому сенсі, що він володіє унікальним умінням фокусувати у своїх текстах те, що називають *genius loci*, тобто відображати неповторний колорит місця» [67, с. 186]. Твори В. Лиса передають атмосферу Волині через опис природи, архітектури та побуту, а особливо — через внутрішній світ героїв, їхні звичаї, мову та поведінку. Така детальна відтвореність середовища дозволяє читачеві відчувати себе частиною регіону та прожити його історію разом із персонажами. Автор майстерно відтворює волинсько-поліське село як простір, наповнений автентичними звичаями, діалектизмами, традиціями і природними ландшафтами. На перший погляд може здатися, що цей простір слугує лише фоном для подій, однак топонім творів В. Лиса є також і активним учасником оповіді, що віддзеркалює складний взаємозв'язок людини з довкіллям і історією рідного краю. Особливо

це помітно в романах «Максим Гонтар», «Століття Якова», «Соло для Соломії», де автор показує тяглість родинних традицій, моральні вибори героїв і взаємозв'язок поколінь. Волинь у його прозі постає живим культурним середовищем, де минуле і сучасне переплітаються, формуючи неповторний колорит місцевого життя.

В. Лис працює з темами, які близькі та зрозумілі читачеві: історія родини, пошук коріння, випробування любові й віри, вплив історичних катаклізмів на долі звичайних людей. Однак на відміну від масової белетристики, його твори не зводяться до сюжетної інтриги чи емоційної напруги — автор прагне до автентичності відтворення подій і характерів, вводить у текст історичні факти, фольклорні елементи, психологічно переконливі образи. Саме баланс між доступністю і художньою глибиною дозволяє його прозі бути цікавою і для академічної критики, і для пересічного читача. Письменник демонструє, що художній твір може бути і популярним, і концептуально вагомим. У такий спосіб він руйнує традиційну дихотомію «елітарне — масове», показуючи, що якісна проза здатна виконувати одночасно й естетичну, й просвітницьку функції.

Зразком активної присутності творів В. Лиса в культурному просторі стала екранізація роману «Століття Якова» (2016), здійснена телеканалом «1+1». Телеверсія привернула увагу широкої аудиторії, водночас викликавши дискусії серед критиків щодо особливостей адаптації літературного тексту до екрану. Сам факт появи багатосерійного фільму за мотивами українського роману свідчить про актуальність творчості В. Лиса та її здатність виходити за межі книжкового формату, стаючи складником масової культури. При цьому художній текст зберігає статус вагومого мистецького твору, що перебуває у полі наукових досліджень.

В. Лис належить до тих сучасних українських письменників, які принципово відмовляються від поділу літератури на «елітарну» та «масову». На його переконання, справжня література не може існувати лише для вузького кола поціновувачів, адже письменник прагне говорити до людей різних

соціальних і культурних груп. У цьому контексті В. Лис слушно зауважує: «Не має бути лише якась елітна група, яка розуміється на літературі, а всім іншим зась. І якщо, не доведи Господи, тираж переходить через 5 тисяч, то це – масова погана література. Моя позиція, що будь-яка хороша література повинна мати багатьох своїх читачів» [89]. Тому популярність творів В. Лиса — це не ознака «спрощення» чи «масовості» в негативному сенсі, а підтвердження їхньої суспільної значущості та актуальності.

У творчості прозаїка також простежується особливий підхід до виховної функції літератури. Письменник переконаний, що повчальність не повинна мати форми нав'язливого моралізаторства. Він зазначає: «Писати можна про що завгодно. Інше питання, як писати. Грамотний читач не терпить, коли його зі сторінок книги повчають, адже процес виховання мусить бути обережним, непомітним. Якщо я впізнав якусь історію, асоціацію, спогад — значить, основна функція літератури виконана» [99].

Така позиція виявляє головний принцип прози В. Лиса виховання читача відбувається не через пряме наставництво, а через емоційне співпереживання, впізнавання самого себе у художніх історіях. У романах «Століття Якова» чи «Соло для Соломії» автор не повчає героїв і не нав'язує готових істин, а пропонує ситуації морального вибору, в яких читач самостійно доходить висновків. Символічним у цьому контексті є випадок, який згадує сам письменник: після прочитання роману «Століття Якова» один незнайомець із Луганська «відчув себе українцем, почав спілкуватися нашою мовою» [99]. Це підтверджує, що справжнє виховання у літературі відбувається природно — через глибокий вплив художнього слова на свідомість читача.

Творчість В. Лиса відображає складні духовні пошуки, суспільні виклики та настрої нашого часу. Його твори вирізняються глибоким психологізмом, вмінням передати внутрішній світ героїв, а також тонким осмисленням історичної та соціокультурної реальності. Через призму особистих історій персонажів письменник показує, як події минулого — війни, репресії, зміни влади — впливають на долі простих людей, формуючи їхні цінності, поведінку

та життєві вибори. Завдяки індивідуальному стилю й здатності поєднувати приватне та національне В. Лис здобув визнання як серед читачів, так і серед критиків, утвердившись як одна з ключових постатей сучасної української літератури.

Висновки до розділу 1

Проза В. Лиса посідає визначне місце в сучасному українському літературному процесі. Письменник утвердив себе як майстер багатопланового роману, у якому поєднано історичну, психологічну й побутову проблематику. Його художній світ сформувався на перетині реальності та вигадки, де приватне життя персонажа невіддільне від долі цілої нації. В. Лис виводить у центр уваги «маленьку людину» — представника звичайного поліського середовища, через якого простежується дія історії у її людському вимірі.

Тематика прози письменника охоплює широкий спектр — від морально-етичних і філософських до соціально-історичних проблем. У ранніх творах («Айстри на зрубі», «Маска», «Продавець долі») автор зосереджується на внутрішніх конфліктах людини, досліджує межу між добром і злом, правдою й лицемірством, розкриває суперечності людської душі. У романах початку 2000-х років («Жінка для стіни», «І прибуде суддя», «Графиня») В. Лис звертається до психологічного детективу та трилеру, використовуючи інтригу як спосіб виявлення глибинних моральних дилем. У цих текстах простежується посилена увага до екзистенційних питань — пошуку сенсу, віри, відповідальності.

Поступово творчість В. Лиса набуває більш філософського й історіософського виміру. Романи «Камінь посеред саду», «Острів Сильвестра» і особливо «Століття Якова» засвідчують перехід автора від соціально-психологічного письма до осмислення історичного досвіду через людську долю. У цих творах розкривається тема пам'яті, спадкоємності поколінь, тяглості української історії. Письменник показує, що великі події — війни, репресії, політичні катаклізми — мають справжній сенс лише тоді, коли розглядаються крізь призму особистої історії.

Жанрова система прози В. Лиса відзначається багатоплановістю: у ній співіснують риси історичного роману, родинної саги, психологічного роману, детективу, трилеру й філософської притчі. Таке жанрове розмаїття пояснюється прагненням автора всебічно відтворити життя людини, простежити зміни її характеру та світогляду під впливом суспільних обставин. Водночас центральним у творчості письменника залишається інтерес до внутрішнього світу людини, її моральних виборів і взаємозв'язку з історичними подіями.

Проза В. Лиса поєднує особистий досвід людини, національну історію та суспільну реальність. Тематика творів охоплює моральні, психологічні й історичні проблеми, що визначають духовний стан сучасної людини. Жанрове розмаїття його прози відображає тенденції розвитку української літератури початку ХХІ ст. Творчість письменника становить помітний внесок у формування сучасного українського прозового літературного процесу.

РОЗДІЛ 2.

ІДЕЙНО-ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ В. ЛИСА «МАКСИМ ГОНТАР»

2.1. Історичний час твору

У сучасній українській літературі зростає інтерес до осмислення історичного досвіду крізь призму особистих і родинних наративів. Особливо це стосується творів, у яких художня реконструкція минулого поєднується з рефлексією над питаннями національної ідентичності, пам'яті, травми й внутрішніх трансформацій особистості. Одним із яскравих прикладів такого типу прози є роман В. Лиса «Максим Гонтар» (2023), у якому індивідуальна доля героя нерозривно пов'язана з історичними обставинами радянського та пострадянського періодів.

«Максим Гонтар» – текст, у якому органічно переплітаються сучасність і минуле, а індивідуальна пам'ять героя поєднується з колективною пам'яттю українського народу. Хоча основні події роману відбуваються в сучасному українському контексті, в романі активно використано ретроспективні відступи, а також алюзії на історичні реалії Волині. Максим Гонтар повертається з Києва до рідного Лучеська (архаїчна форма назви міста Луцьк, яка відсилає нас до княжої доби), щоби працювати вчителем історії. Цей вибір символізує повернення не лише в рідний простір, а й у контекст звичних соціальних і культурних обставин, із якими пов'язане минуле героя. Максим не просто повертається додому, він повертається в простір, де час переплітається: від спогадів дитинства до гіркою досвіду дорослого життя, сповненого внутрішніх конфліктів і морального вибору. Багаточасовість часових і подієвих ліній роману дозволяє авторові охопити життя кількох поколінь, з'єднуючи минуле з теперішнім через особисті й національні переживання.

Максим постає як персонаж із глибоким внутрішнім конфліктом. «Максима ніхто не вб'є. Чи він уже вбив себе сам? Але він ще живий», –

розмірковує головний герой [51, с. 22]. Можна вважати, що такі роздуми засвідчують наявність екзистенційної кризи. Історія у творі набуває значення не лише зовнішнього тла, а й інструмента самоспостереження: через споглядання історії герой водночас переглядає і власну біографію, намагаючись вписати себе в історію. Як слушно зауважує дослідник Б. Смоляк, людина, творячи історію, не є її простим відображенням. Навпаки, історія — це, по суті, саме людське життя [88]. Ця ідея підкреслює, що людство не просто «відображає» минуле чи сьогодення, а активно його формує. Історичні події набувають сенсу лише тоді, коли їх осмислює людина, пропускаючи крізь призму свого досвіду, світогляду та цінностей. Саме такий підхід до історії є ключовим для розуміння Максима. Він не просто спостерігач, а активний учасник, який несе на собі тягар минулого та відповідальність за майбутнє.

Важливим аспектом роману є задум Максима Гонтара створити дослідження, що виходить за межі традиційного академічного дискурсу. Він прагне не просто відтворити перебіг історичних подій, а дати голос тим, кого історія знехтувала: звичайним людям, чії долі були зруйновані війнами, репресіями, зрадами: «Максим говорив про те, що часом відчувається тим селянином, який мерзне й гине на болоті, де має постати Петербург, тим українцем, якого силоміць грабують або забирають татари-союзники Хмельницького по боротьбі з тими ж поляками, тим батьком дітей, на очах якого воїни отамана Сірка вбивають спочатку його родину, а потім і його самого, тим студентом-волиннянином Сашком, закоханим у гімназистку, який у місяці, що передували бою під Крутами, писав щемливий щоденник» [51, с. 60]. Його праця мала би стати спробою об'єктивної картини національної пам'яті — без пафосу, без замовчувань, без героїзації постатей лише за інерцією: «До того ж він вирішив написати історію, швидше для себе, ніж для потенційних читачів, історію України, у якій усе поставало б так, як було колись насправді. Без глянцю, приховування фактів, без ореолу довкола тих, хто творив цю історію, але не очорнюючи їх, а зображуючи з усіма позитивними й негативними діями. Історію, у якій рядові, відомі й гіпотетичні її творці

поставали б як учасники величного й водночас трагічного процесу. Це мав бути не художній чи навіть художньо-документальний твір, а щось абсолютно незвичне. Він просто писатиме, а що вийде — то вже буде видно» [51, с. 323]. Таке дослідження виявляється не лише аналітичним, а й екзистенційним – це шлях Гонтара до самого себе, до правди про націю й людину. Водночас це протест проти спрощеного бачення історії як сукупності перемог і поразок великих постатей: «Він спробує писати задуману альтернативну (ні, справжню) історію України. З усім своїми фанаберіями, як він казав. Тобто зображуючи історичний процес із людьми, які ніби нічого не значили для цієї історії. Він доводив, що значили. Зрозумів, що його історія виходить надто белетризованою, а Максим цього не хотів. Тоді він вирішив зібрати все, досі ним створене, і видати окремою книжкою» [51, с. 345]. У фокусі його дослідження – доба гетьманства, де через простий, але глибокий людський досвід розкриваються теми співчуття і гідності.

Максим критично ставиться до усталених міфів про історичні постаті. Він вважає, що гетьман Мазепа насправді був складною і суперечливою фігурою: кидав сотні тисяч українців на служіння царю Петру, який будував Петербург, але водночас прагнув зберегти українську державність. Богдан Хмельницький, за його словами, спочатку прислужував польському королю, а потім змінив курс. Максим хотів писати про це, спираючись на численні листи й документи, які ігноруються традиційною історіографією. Проте, коли він почав викривати ці історичні нюанси, проти нього посипалися звинувачення, з якими впоратися було неможливо.

На формування характеру Максима значною мірою впливає його родинне минуле. Батько – талановита, але зламана алкоголем і життєвими поразками людина; мати – жінка сильної волі, яка самотужки виховала двох синів. Старший брат Тарас – емігрант, представник нового покоління з розмитою національною ідентичністю. Кожен із цих героїв є частиною життя Максима і водночас відображенням ширшого соціокультурного контексту.

У романі через біографію батька Максима, Петра Гонтара, розкривається культурно- історичний контекст радянської епохи. Митець, музикант, змушений працювати в оркестрі текстильного комбінату, – це відгомін ідеологічного кліше «митці йдуть до народу», що мало на меті принизити творчу індивідуальність задля колективістської ідеї. Нездатність Петра реалізувати себе як музиканта, втрата сенсу, падіння в алкоголізм – усе це відображає не лише особисту та родинну драму, а й суспільну травму цілого покоління.

Така біографічна лінія Петра Гонтара підкреслює драматизм епохи та її вплив на формування особистості. Як він каже своєму синові: «Максимку, я хотів грати на твоїй мамі, як на скрипці. Ні, досконаліше. Зі скрипки я не міг дістати такої мелодії, про яку мріяв [51, с.29]. Його прагнення до ідеальної мелодії стає метафорою пошуку сенсу життя і невідворотності розчарувань, що супроводжували багатьох представників цього покоління.

Віра, на відміну від свого чоловіка Петра, не мала творчих амбіцій чи інтелігентських прагнень, однак саме в ній закладена глибока народна сила і стійкість. Вона походить із робітничого середовища, звикла до тяжкої праці, до щоденних турбот і реалій життя. Її світ простіший, але справжній. Вона живе конкретними речами, а не ідеями. У Вірі відчувається типова жінка свого часу, для якої головне — сім'я, діти, хліб на столі. Її думки про те, що вона «занапастила» життя чоловікові та синові, показують не слабкість, а велику відповідальність. Вона боїться, щоб Максим не повторив долі Петра, але її тривога — це прояв любові, турботи і бажання вберегти сина від болю що зрештою переходить у прийняття: «Максимку, ти ж усе одно мій син. Зробив, як зробив. Як тобі ліпше...» [51, с. 21].

Вона є носієм традиційного світогляду, в той час як Петро і Максим представляють інший — інтелігентський. Петро намагався знайти сенс у музиці, Максим — у знанні, але обидва втратили рівновагу між внутрішнім і зовнішнім світом. Віра ж живе реальністю, тримається за землю, працю, за конкретне життя.

Між Вірою та Петром відчутна прірва, бо вони з різних світів — вона з народу, він з інтелігенції. Та саме в цій різниці розкривається сутність їхньої історії: Петро прагнув ідеалу, якого не зміг досягти, а Віра шукала простоти й стабільності, якої не мала. Через це їхній син Максим поєднує в собі обидва начала — материнську тверезість і батькову мрійливість, що й робить його «реалістом-скептиком». У Вірі, попри її сумніви, живе народна мудрість і здатність приймати життя таким, як воно є. Вона, можливо, не розуміє високих ідей, але втілює глибоку життєву правду — що любов і відповідальність за близьких важливіші за будь-які ідеали.

Постать діда Данила, типового представника радянського робітничого класу, також стає важливим елементом історичного фону. Він символізує інертність старої системи цінностей. Дід Данило – людина минулої епохи, для якої трудова дисципліна й покірність були головними чеснотами, а будь-які прагнення до внутрішньої свободи чи особистісного зростання здавалися зайвими або навіть шкідливими. Його життєві пріоритети контрастують із новим поколінням доби Незалежності, яке прагне змін. Образ діда Данила демонструє конфлікт між радянським минулим і сучасністю.

Важливим складником національної історії є мовна проблема. На сучасному етапі складнощі цього питання втілює біографія старшого брата головного героя: Тарас емігрував до Польщі, де створив сім'ю, але його діти вже не розмовляють батьківською мовою. Інтеграція в чуже середовище – вимушений вибір емігрантів, однак для Тараса збереження національної ідентичності не має значення. Наслідком його трудової еміграції є культурна асиміляція і практично втрата національної ідентичності, адже мова – чи не найважливіший її маркер. Для Тараса важливішими стають матеріальні досягнення в новому соціальному середовищі.

Важливо зауважити, що історія в романі – це не лише велика національна чи політична розповідь, а й розповідь про родинну пам'ять. Через долі Віри, Тараса, Петра, Максима автор зображає історію як родинну спадкоємність, що

передається у формі травм, мрій, покути й надій. Таким чином, роман поєднує мікроісторію родини з макроісторією нації.

Окрему увагу в романі В. Лиса «Максим Гонтар» автор приділяє сучасній історії України, зокрема темі повномасштабної російсько-української війни. Через думки й переживання головного героя розкривається внутрішній біль, який лишила війна. «<...> те, що побачив на війні, ще більше не здатне до компромісів, воно сильніше за будь-які міфи» [51, с. 411], – ці міркування Максима свідчать про глибоку зміну в його свідомості. Він починає розуміти, що героїзм, переплетений із болем, втратою і стражданнями, дуже відрізняється від презентованого у книгах та медіа. Тобто війна у творі постає як частина сучасної історії, яка безпосередньо впливає на особистість героїв.

Автор показує, як війна входить у життя героя не раптово, а поступово — через сум'яття, недовіру, внутрішній спротив і, зрештою, усвідомлення неминучості. Спочатку Максим не вірить у реальність подій: «Перші днів п'ятнадцять Максим взагалі не вірив, що йде війна. Здавалося, він прокинеться — і все повернеться, як і було колись, до того страшного лютого ранку. Потім довелося повірити...» [51, с. 400]. Цей момент є психологічно знаковим, адже герой — представник інтелігенції, історик за фахом — опиняється перед необхідністю не лише осмислити війну як історичне явище, а й пережити її особисто.

Війна в романі постає зовсім не як героїзований міф. Вона - гірка, болісна реальність. Максим поступово переходить від спостереження до дії, від сумнівів — до відповідальності, коли вирішує вступити до територіальної оборони. Його рішення має символічний сенс — це жест зрілості, переосмислення власної ролі у творенні новітньої історії. Герой визнає, що війна відкрила перед ним нові, трагічні виміри правди: «...те, що побачив на війні, ще більше не здатне до компромісів, воно сильніше за будь-які міфи» [51, с. 411]. У цих словах звучить усвідомлення, що справжня історія не пишеться лише фактами — вона народжується з болю, страждання і внутрішньої боротьби людини.

У фіналі твору війна постає як моральний і світоглядний перелом, який завершує духовну еволюцію Максима Гонтара. Його досвід стає символом оновлення історичної свідомості українця, що більше не сприймає історію як щось зовнішнє чи минуле, а як живу частину власного буття.

Письменник не лише згадує війну, а намагається показати її як частину нашої спільної пам'яті. Це ще одне свідчення того, що роман «Максим Гонтар» – про глибокі зміни в нашому суспільстві, пов'язані з історичними подіями останніх років, а не лише про окрему долю історика з Луцька.

Максим із болем усвідомлює, що навіть найбільш трагічні події з часом стають «історією», а отже – частиною наративу, який, можливо, буде спрощено або навіть забуто. Це викликає в героя протест, бажання залишити правду – навіть болісну – в пам'яті суспільства. Таким чином, твір В. Лиса виступає не тільки художнім відображенням новітньої історії, але й важливим інструментом формування культурної пам'яті про сучасну війну в Україні.

Роман В. Лиса «Максим Гонтар» є зразком сучасної української історичної прози, в якій історія постає не як абстрактна хронологія подій, а як чинник формування особистості. Історичні екскурси у творі – від алюзій на княжу добу Лучеська до презентацій радянської епохи та новітньої війни – слугують своєрідними каталізаторами внутрішніх трансформацій головного героя. Максим Гонтар переживає глибоку екзистенційну кризу, в якій історія відіграє ключову роль: вона не просто нагадує про минуле, а змушує героя співвіднести себе з ним, осмислити власну ідентичність, переглянути систему цінностей. Через повернення до рідного міста, вивчення родинної біографії та травматичні спогади про війну, Максим заново конструює власне «Я».

Особливістю роману є те, що історичні пласти не подаються як застигли чи відірвані від сучасності. Вони інтегровані в наратив героя, його особисті переживання, внутрішній монолог. Такий підхід демонструє, як колективна пам'ять здатна формувати характер героя та його моральну позицію. А особиста історія Максима, його родини та Волині загалом постає як

мікромодель національної історії, що охоплює духовні, культурні й соціальні виміри буття.

Закономірно, що історичні аспекти роману В. Лиса «Максим Гонтар» не вичерпують ідейно-тематичну специфіку тексту. Очевидною є проблема внутрішньої кризи й самотності інтелектуала в суспільстві. Важливими є також інтертекстуальні та філософські аспекти твору.

2.2. Ідейно-тематичні особливості

Ідейно-тематичні особливості роману В. Лиса «Максим Гонтар» ґрунтується на глибокому осмисленні духовних пошуків сучасної людини в контексті новітньої історії України. У творі порушено низку важливих тем, серед яких — криза особистості сучасного інтелігента, моральний вибір, самотність і пошук сенсу життя.

Головний герой, історик Максим Гонтар, — людина, яка живе між двома світами: світом високих ідеалів і буденною реальністю, що ці ідеали заперечує. Він залишає роботу в університеті через свій духовний злам і втрату віри у власну місію історика. Сам герой каже: «втеча від самого себе. Ну, ти можеш називати це й обломом» [51, с. 172]. Це зізнання підкреслює його внутрішню втому й нездатність знайти себе у світі. Автор через образ головного героя розкриває складний процес внутрішньої еволюції особистості, що намагається знайти сенс життя, правду та моральні орієнтири в суспільстві, яке переживає зміни.

У центрі уваги письменника — інтелігент, який прагне бути чесним перед історією та власним сумлінням. Максим — реаліст і скептик, що відмовляється приймати зручні міфи чи напівправди. Для нього історія — це живий процес, у якому важливо «нічого не приховувати, нікого не абсолютизувати» [28, с. 146]. Його переконання ґрунтується на усвідомленні того, що чесне осмислення минулого є запорукою духовного порятунку народу: «У цьому — порятунок. Історії та нації» [51, с. 146].

Тема пошуку істини тісно переплітається з проблемою самотності та розчарування в сучасному світі. Герой переживає стан внутрішньої порожнечі після звільнення з роботи, проте не сприймає це як поразку, а як можливість почати новий етап життя: «Він почувався так, наче щойно стрибнув із гірки та вдало приземлився... Та там, де приземлився, — порожнеча. Але він розсуватиме новий простір, шукатиме себе в ньому» [51, с. 85]. Таким чином, автор ставить питання про ціну духовної чесності: наскільки важко залишатися вірним своїм переконанням у світі, де панують пристосуванство й байдужість.

Через постійні роздуми Максима письменник підводить читача до усвідомлення головної істини: сенс життя не в готових формулах чи догмах, а в самому процесі буття. Недаремно герой згадує слова професора: «Сенс життя — лише в самому процесі життя, у тому, що відбувається з нами й довкола нас» [51, с. 145]. Ця думка стає одним із ключових філософських орієнтирів твору, що розкриває його екзистенційний підтекст.

У романі послідовно реалізується тема відповідальності інтелігенції за майбутнє країни. Для Максима історія — передусім простір морального вибору. Він сприймає минуле як живий досвід нації, що потребує осмислення без ідеалізації та замовчувань. Усвідомлення цієї істини перетворює його фах у покликання, а прагнення до правди — у життєву місію, спрямовану проти духовної апатії, конформізму та байдужості.

В. Лис показує, що справжня інтелігенція — це не просто освічений прошарок суспільства, а люди, здатні мислити критично й нести моральну відповідальність за слово. Максим уособлює тип героя, який не може миритися з фальшю й напівправдою, навіть якщо це призводить до самотності чи втрати кар'єри. Через цей образ автор порушує проблему громадянської свідомості сучасного українця: чи здатна інтелектуальна людина залишатися духовним орієнтиром у час, коли суспільство прагне простих рішень і зручних міфів. Саме в цьому аспекті постать Максима набуває символічного виміру — як уособлення внутрішньої свободи, чесності та моральної стійкості.

Ще однією з ідейних ліній роману стає тема сприйняття правди суспільством. Коли Юрій Лицюк натрапляє в інтернеті на статті про Максима, він читає численні коментарі, у яких колишнього історика називають «псевдоісториком» і навіть «ворогом нації». Така реакція суспільства не випадкова: В. Лис показує, як легко люди звикли ототожнювати правду, яка не збігається з їхніми переконаннями, з небезпекою. Гонтар не прикрашає історію — навпаки, показує її в усій складності, без героїзації та без спрощень. Його дослідження, у яких Б. Хмельницький постає не бездоганим вождем, а суперечливою, живою людиною, стають викликом для колективної свідомості, яка воліє бачити минуле чорно-білим.

У творі Максим говорить про те, що «<...> часом відчувається тим українцем, який мерзне й гине на болоті, де має постати Петербург, тим українцем, якого силоміць грабують або забирають татари-союзники Хмельницького по боротьбі з тими ж поляками, тим батьком дітей, на очах якого воїни отамана Сірка вбивають спочатку його родину, а потім і його самого, тим студентом-волинянином Сашком, закоханим у гімназистку, який у місяці, що передували бою під Крутами, писав щемливий щоденник, іншим волинянином, якого Симон Петлюра за Варшавською угодою 1920 року віддавав під польську владу разом з іншими галичанами й волинянами...» [51, с. 60].

У наведених міркуваннях розкрито головну ідейну позицію Максима — прагнення побачити за політичними постатями живу людину, яку зраджували, гнали, нищили всі епохи. В. Лис показує гуманістичну сутність героя, який співчуває тим, хто став жертвою історії. Саме таке бачення робить його «незручним» для суспільства, адже в його текстах зникає звична ієрархія, де є герої й зрадники, а натомість постає правда, у якій усі — і Хмельницький, і Петлюра, і Мазепа — постають не як символи героїзму, а як люди з власними слабкостями та помилками.

Марина в романі «Максим Гонтар» — один із найцікавіших і найсуперечливіших жіночих образів, який відіграє ключову роль у розкритті

морально-етичних проблем твору. Вона з'являється в житті головного героя як своєрідний дзеркальний відбиток його внутрішнього світу, як жінка, що поєднує в собі розум, іронію й життєвий прагматизм. На відміну від Максима, який постійно шукає істину, намагається жити за моральними принципами й осмислювати кожен свій крок, Марина живе за законами сучасного світу, де головне — не істина, а виживання, не мораль, а адаптація. Її постать втілює тип людини, яка навчилася пристосовуватися до реальності, не витрачаючи сил на філософські пошуки. Вона бачить у Максимові передусім «невдачу», і це слово для неї не образа, а факт.

Саме в діалозі Марини й Максима про патріотизм розкривається один із центральних філософських конфліктів роману — зіткнення духовної чесності й цинічного реалізму. Коли Марина цитує відомий вислів «патріотизм — останнє пристановище негідника» [51, с. 173] (приписуваний Талейрану, хоча в культурній пам'яті він часто асоціюється з висловом Самюеля Джонсона [38]), вона висловлює своє переконання, що за гучними словами про любов до Батьківщини люди часто ховають егоїзм, кар'єризм чи духовну порожнечу. Цей цинізм має свої причини: Марина — людина, яка бачила, як високі слова часто не підкріплюються діями, як «патріоти» з телеекранів наживаються на чужому горі. Її позиція — це позиція розчарованої сучасниці, яка не вірить ні в ідеали, ні в ідеалістів.

Максим Гонтар, навпаки, реагує на її слова як на моральний виклик. Для нього патріотизм — не гасло, а форма внутрішньої відповідальності перед історією. Він бачить у любові до Батьківщини не «останні сховки негідників», а перший обов'язок людини, що мислить. Його патріотизм — інтелектуальний: не вишиванковий, не декларативний, а пов'язаний із правдою, чесністю, готовністю називати речі своїми іменами. Саме тому його так дратують міфи й напівправди — і в історії, і в повсякденності. Його любов до України — це любов, позбавлена пафосу. Коли він говорить, що історія має бути чесною, він фактично говорить і про патріотизм: справжня любов до своєї землі полягає не в ідеалізації, а в здатності бачити і її помилки.

Дискусія між Мариною та Максимом — це зіткнення двох типів мислення, двох світів. У творі цей діалог має символічне значення. Він відображає кризу українського суспільства, яке втратило ясні моральні орієнтири й опинилося між двома полюсами — прагматизмом виживання та духовним ідеалізмом.

Ще один яскравий персонаж роману — Юрій Лицюк. Він — успішний підприємець, людина, що зробила кар'єру завдяки власній діловій хватці, умінню пристосовуватись і грати за правилами нового часу. Зовні — типовий представник нової еліти, яка вийшла з пострадянського простору, перетворивши колишні ідеали на інструмент особистої вигоди. Лицюк уособлює матеріальну сторону життя — світ, де мораль, духовність і сумління відступають на другий план перед прагненням прибутку та влади.

Його ставлення до Максима Гонтара показує передусім різницю у світогляді. Юрій і Максим належать до різних життєвих світів: для Максима важливі моральний обов'язок, совість, чесність, а для Лицюка — практичність, гроші й результат. У його очах такі, як Гонтар, — це люди минулого, які не вміють пристосуватися до сучасності. Саме тому він сприймає його ідеї як «химери», тобто як щось нереальне й непотрібне. У цій різниці поглядів і проявляється головний конфлікт між ними — між світом духовних цінностей і світом матеріальної вигоди.

Переглянувши статті Гонтара в інтернеті, Лицюк називає дослідження Максима «нерозумною примхою, дурнею» [51, с. 175]. Про самого ж Максима Лицюк міркує так: «Чоловік цей був явно слабкою й водночас безумовно розумною людиною. Навіть талановитою» [51, с. 175]. Ці слова розкривають його презирство до тих, хто не прагне матеріального успіху. Для нього моральність, совість, чесність — це не риси гідної людини, а ознаки наївності й слабкості. Максима ж він сприймає як ідеаліста, що не розуміє реалій сучасного життя.

Юрій Лицюк протиставлений Гонтару не лише як бізнесмен ученому, а як носій типу мислення, у якому прагматизм перетворюється на моральний

цинізм. Він не розуміє, навіщо істориків шукати моральний сенс у минулому, навіщо осмислювати національну пам'ять через призму совісті. Для нього історія виступає скоріше ресурсом, який можна використати для політичних чи економічних цілей.

Через цей антагонізм В. Лис моделює зіткнення двох світоглядів українців: духовної, що ще шукає правду, і матеріальної, яка вже цілком підкорилася законам вигоди. Юрій Лицюк не є прямим антагоністом у традиційному розумінні — це радше образ «системного» світу, який випробовує Максима на стійкість і чесність. Приймавши його на роботу, Лицюк насправді ставить героя перед моральним випробуванням: чи зможе він зберегти власні переконання в середовищі, де правлять обман і цинізм. Саме в цьому протистоянні розкривається ідейна суть твору — боротьба між моральним і матеріальним началом у людині, між правдою і вигодою, між вірністю собі та спокусою зручного компромісу. Завдяки цьому конфлікту роман набуває глибокого філософського звучання, перетворюючись на роздум про те, чи можливо зберегти людську гідність у сучасному світі.

У романі тема соціальних мереж показана як одна з ознак духовної втоми сучасного суспільства. Максим Гонтар сприймає Facebook та інші соцмережі як простір фальші, де зникає щирість і замість справжнього спілкування панує змагання за популярність. Його роздуми про те, що «тут не місце оригінальним, притаманним саме тобі думкам. На тих, хто їх висловлював, одразу накидалися. Тут хочуть не відвертості, а її імітації» [51, с. 177], розкривають його глибоке розчарування сучасним світом. Через такі репліки автор сатирично показує, що в епоху цифрової культури людина втрачає здатність бути собою — вона постійно змушена демонструвати певний образ, який сподобається іншим.

Позиція Максима у ставленні до соцмереж — це не лише консерватизм чи небажання пристосовуватися до нових технологій, а свідомо спроба зберегти свою внутрішню цілісність. Він розуміє, що за яскравими екранами і постійною комунікацією ховається самотність. В. Лис дуже точно показує цю парадоксальну ситуацію: чим більше людей з'єднані онлайн, тим сильніше

вони віддаляються одне від одного у реальному житті. Для Гонтара Facebook став символом сучасної епохи, де панує духовний конформізм. Якщо колись люди боялися цензури влади, то тепер вони бояться осуду натовпу — невидимого судді, який визначає, що можна думати, говорити й відчувати.

У романі важливе місце посідає історія молодого програміста Юрія Говоруна (Юрія-2) — працівника компанії Юрія Лицюка. Лицюк доручає знайти так званого крота, який шкодить його бізнесу, і це завдання виконує Максим — не підозрюючи, що за цією історією ховається людська трагедія. Згодом з'ясовується, що зрадником у компанії був саме Юрій Говорун — розумний, але вразливий хлопець, який потрапив у пастку власних почуттів. Він зробив це не заради грошей чи вигоди, а через любов до Регіні — жінки, яка вміло використала його довіру. Юрій щиро сподівався, що допомагає їй і чинить правильно, але коли зрозумів, що його просто використали, світ навколо втратив сенс. Приниження, самотність і розчарування стають для нього нестерпними. Коли правда розкривається, хлопець не знаходить у собі сил жити далі. У відчаї, обдурений і покинутий, Юрій Говорун вирішує накласти на себе руки. Цей трагічний фінал стає болючим відображенням духовного стану сучасного суспільства, в якому цінності втрачають вагу, а совість і честь перетворюються на «зайві» риси.

Образ Юрія Говоруна є тіньовим віддзеркаленням Максима Гонтара. В обох є спільні риси — інтелігентність, загострене відчуття справедливості, здатність мислити критично, небажання жити за законами пристосування. Як думав сам Максим: «<...> їхні долі з Говоруном чимось схожі» [51, с. 310]. Але якщо Максим пройшов крізь розчарування і навчився жити з болем, не зрікаючись власних переконань, то Юрій Говорун цієї внутрішньої опори не мав. Максим — зрілий інтелігент старої школи. Юрій Говорун — його трагічний антипод, людина, в якій інтелект не підкріплений духовним досвідом. Він теж прагнув до чесності, але не знайшов її ні в собі, ні в світі. Обидва герої — самотні, але якщо самотність Максима переростає в очищення і роздуми, то самотність Юрія Говоруна приводить його до відчаю і загибелі.

У зіставленні цих двох персонажів В. Лис розкриває моральну еволюцію українського інтелігента, показуючи, як відсутність духовної опори може знищити навіть найрозумнішу людину. Таким чином, письменник ставить перед читачем глибоке питання: що означає бути інтелігентом у світі, де совість не винагороджується, а ідеали сприймаються як слабкість? Порівняння Максима Гонтара і Юрія Говоруна перетворюється на філософську притчу про двох шукачів істини — одного, який вистояв, і іншого, який зламався, — але обидва вони за суттю залишаються людьми, для яких головною цінністю є чесність.

Одна з найгостріших ідейних ліній у творі — це поступове, але болісне розчарування в освітній місії. Максим — не випадковий педагог, а викладач з університетським досвідом у Києві, людина, яка, очевидно, досягла певного академічного статусу. Його рішення залишити столицю й переїхати до Луцька, щоб викладати історію дітям у звичайній сільській школі, має не лише професійне, а й ідеологічне підґрунтя. Це був своєрідний акт віри в те, що справжня історія починається «знизу», що з неї можна щось змінити, що діти — це ще не зіпсоване джерело майбутнього. Проте ця надія швидко стикається з реальністю: байдужістю, втратою інтересу до національної історії. Той живий інтерес, який Максим пам'ятав з пізніх 80-х — початку 90-х тепер майже зник. Його особистий педагогічний проєкт зазнає краху.

Це розчарування стає визначальним. Після смерті батька і завершення роботи в школі, Максим повертається до Києва — але вже не в університет, а у видавництво. Тут він ніби знову стикається з історією — але вже в іншій, комерційній формі. «Патріотична література» тепер не є щирим голосом епохи, а продуктом, що добре продається. Це формальний патріотизм, вигідний, інструменталізований, адаптований до ринку. І саме в цьому Максим бачить остаточну втрату сенсу: історія, яку він колись викладав із вірою та пристрасстю, тепер перетворилася на товар, що не зберігає пам'яті, а просто обслуговує попит — і в цьому новому ланцюгу її споживання йому вже не лишилося місця.

Отже, роман «Максим Гонтар» постає як глибоко філософський твір, у якому через особисту драму інтелектуала В. Лис осмислює ключові проблеми сучасного українського суспільства — втрату моральних орієнтирів, спотворення національної пам'яті, знецінення духовної праці. Образ головного героя — це символ втомленої, але все ще мислячої нації, яка стоїть перед вибором: зберегти вірність правді, навіть ціною самотності, чи пристосуватись до нових умов. Ідейно-тематичний зміст твору розкриває внутрішній конфлікт між прагненням до істини й тиском конформізму, між бажанням зберегти гідність і спокусою зручного мовчання.

Висновки до розділу 2

Роман В. Лиса «Максим Гонтар» побудовано на поєднанні особистої, родинної та національної історії, у якому минуле та сучасність перебувають у постійному діалозі. Через систему персонажів різних вікових і соціальних груп (Віра, Петро, дід Данило, Тарас, Максим) автор демонструє еволюцію цінностей українського суспільства та зміну духовних орієнтирів. Родинна історія Гонтарів стає мікромоделлю національної пам'яті: через різні типи досвіду — народний, інтелігентський, радянський, еміграційний — показано, як колективна історія вкорінюється в індивідуальний досвід родини.

Історичний час у романі має не лише хронологічне, а й світоглядне значення. Він формує характер і моральну позицію головного героя, для якого історія є способом осмислення власного життя та долі народу. У цьому контексті родинна пам'ять у романі постає як важливий елемент національної ідентичності.

Ідейно-тематична структура роману зосереджена на проблемах морального вибору, відповідальності інтелігенції, самотності та духовного пошуку. Образ Максима Гонтара репрезентує тип сучасного українського інтелігента, який прагне залишатися чесним перед історією та власним сумлінням. Його внутрішні конфлікти пов'язані з розчаруванням у професії,

суспільстві й людям, але водночас він не втрачає віри у цінність своїх суджень, які відстоює.

Через зіставлення Максима з іншими персонажами (Юрієм Лицюком, Мариною, Юрієм Говоруном) письменник розкриває протиставлення духовних і матеріальних цінностей. Автор порушує питання про місце інтелектуальної людини в сучасному суспільстві, де мораль часто поступається прагматизму. Тема війни у творі стає кульмінацією духовного розвитку героя і символом відповідальності людини за власну країну.

Отже, роман «Максим Гонтар» є багатоплановим твором, у якому поєднано соціальний, історичний і філософський рівні осмислення сучасності. Через долю головного героя В. Лис показує складність морального вибору людини в умовах духовної кризи суспільства. Історичний і сучасний часи в романі взаємопов'язані, що дозволяє розглядати твір як художнє дослідження проблеми національної пам'яті, людської гідності та відповідальності особистості перед історією.

РОЗДІЛ 3. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СПЕЦИФІКА ТВОРУ В. ЛИСА «МАКСИМ ГОНТАР»

3.1. Генерика

Поняття генерики в сучасному літературознавстві трактується як сукупність родових, видових і жанрових ознак твору, що визначають його належність до певного типу художнього мислення. Сучасна теорія жанру дедалі більше відходить від його сприйняття як сталої форми, наголошуючи на динамічному характері жанрової системи, здатній реагувати на зміну історико-культурних парадигм [91, с. 135].

Жанрова структура тексту В. Лиса «Максим Гонтар» виступає ключовим способом розкриття його філософсько-морального змісту. Твір побудований на перетині кількох жанрових моделей, які взаємодоповнюють одна одну, створюючи багатоплановий тип художнього мислення. Як слушно зазначає А.Ткаченко, «так чи інакше, але термін жанр опиняється ніби поза шкалою чи то ступенів, чи то сфер, означаючи і рід, і вид, і різновид. <...>. Активізація процесів жанрової дифузії призвела до того, що і в генології посилюється розмивання теоретичних уявлень про жанр» [91, с. 135].

Ця думка важлива для аналізу роману В. Лиса, в якому наявна жанрова дифузія: поєднання інтелектуально-психологічного, історіософського, соціально-побутового, детективного та містичного начал. Письменник свідомо не вписує твір у «чистий» жанр, натомість створює синтетичну форму. Така жанрова гнучкість зумовлює складну багатопланову структуру твору, у якій гармонійно поєднуються внутрішній світ героя, філософія історії та суспільна проблематика сучасності. У цьому сенсі «Максим Гонтар» виступає показовим прикладом поліфонічного жанрового мислення українського автора початку ХХІ ст.

На цю ж проблему звертає увагу С. Ленська, підкреслюючи, що в сучасному літературознавстві «спостерігається доволі широке і розпливчате

тлумачення терміна “жанр”, тому особливої ваги набуває його функціональний аспект, коли жанр розглядається як «вид змістовної форми, яка зумовлює цілісність літературного твору» [49, с. 110].

Жанровим різновидом роману В. Лиса «Максим Гонтар» є інтелектуально-психологічний роман, у якому художня дія розгортається переважно у внутрішньому світі героя-інтелектуала. Центральний персонаж, історик Максим Гонтар, виступає не стільки учасником зовнішніх подій, скільки мислителем, який постійно аналізує власні вчинки, природу історії, моральну відповідальність людини перед суспільством. Психологізм роману полягає не лише у зображенні почуттів чи станів, а у глибокому інтелектуальному самоаналізі, у прагненні героя осмислити хаос буття через філософські категорії — істину, совість, сенс, історичну пам'ять. Саме тому сюжет роману має характер не лінійної оповіді, а розмислу-сповіді.

У цьому проявляється традиція інтелектуального роману, витоки якої сягають європейської прози XIX–XX ст. (Т. Манн, А. Камю, М. Кундера) та української лінії «роману ідей» (В. Підмогильний, В. Домонтович). Як і в класичних зразках цього жанру, у В. Лиса провідним є не зовнішній конфлікт, а зіткнення світоглядів, боротьба розуму й емоції, знання й віри. Максим Гонтар постає носієм гуманітарного мислення, яке вступає у конфлікт із цинічною реальністю суспільства постмодерної доби. Його фраза про «втечу від самого себе» виявляє кризу інтелектуала, який утратив віру в призначення науки та моральну місію історика. Таким чином, роман набуває рис психологічного портрета інтелігента у стані духовної дезорієнтації, що перегукується з європейським типом героя-рефлексанта.

На думку дослідниці Н. Синицької, визначальною рисою інтелектуальної прози є «концептуальність або концептуальна ідея – різноманітні філософські, наукові, міфологічні системи стають основою концепції світу, втіленої в творі. <...> Головний герой – інтелігент чи інтелектуал, вихоплений з плину життя й перенесений у духовно насичену атмосферу, – носій філософської концепції» [75, с. 77]. Таке трактування цілком узгоджується з художньою побудовою

роману «Максим Гонтар». В. Лис створює героя-інтелектуала — людину, яка прагне осмислити власну і чужу історію, шукаючи моральну рівновагу. Саме тому філософські роздуми Максима про сенс життя, історію, істину та пам'ять стають структуротворчим елементом твору: сюжет розгортається не навколо дії, а навколо процесу мислення. У цьому виявляється інтелектуальний тип художнього мислення, де психологічна глибина поєднується з філософським узагальненням, а герой, за словами Н. Синицької, стає «носієм авторської концепції світу» [75, с. 77]. Така організація тексту визначає не лише стиль і композицію роману, а й його жанрову природу — інтелектуально-психологічну, засновану на внутрішньому конфлікті мислячої людини з реальністю.

Психологічна глибина роману «Максим Гонтар» полягає передусім у розкритті внутрішніх станів головного героя, який постійно перебуває у конфлікті з самим собою. В. Лис зображує психологічно роздвоєну особистість, яка постійно піддається самоаналізу. Його внутрішній монолог побудований як діалог із совістю, пам'яттю, історією, що підсилює психологічний ефект самостереження. Саме в цих саморефлексіях розкривається справжній трагізм героя: розуміння безсилля перед реальністю, розчарування у власній місії та втома від світу. Автор не подає психологію героя декларативно — вона формується з підтекстів, асоціацій, ледь відчутних змін інтонації, що створює ефект внутрішнього щоденника людини. Через таку форму оповіді читач спостерігає не лише зовнішні події, а передусім процес внутрішньої кризи героя.

Цей психоемоційний надрив стає рушієм його самопізнання: чим більше він намагається зрозуміти себе, тим глибше відчуває власну роздвоєність. Письменник показує, що мислення не завжди звільняє людину — іноді воно стає джерелом болю, адже спроба раціонально пояснити хаос буття лише загострює усвідомлення його безглуздя. Саме тому герой балансує між прагненням пізнати істину і потребою знайти душевний спокій. У цій внутрішній боротьбі, що триває протягом усього роману, розкривається

головна психологічна колізія твору — зіткнення свідомості, спрямованої на пошук абсолютної істини, з емоційною природою людини, яка прагне простих людських цінностей: любові, сенсу, прощення, душевного спокою та близькості.

Історіософський компонент становить одну з ключових жанрових домінант роману В. Лиса «Максим Гонтар», формуючи його філософську основу та визначаючи спосіб осмислення подій.

У творі історіософські мотиви проявляються через філософське осмислення природи історії, ролі пам'яті, моральної відповідальності та зв'язку минулого з сучасністю. Саме такий підхід відповідає трактуванню історіософії, яке подає О. Маркова. Дослідниця підкреслює, що це поняття охоплює три взаємопов'язані аспекти: філософський, пов'язаний із розумінням смислу історичного процесу; науковий, що передбачає аналіз причинно-наслідкових зв'язків; та аксіологічний, який визначає ціннісні орієнтири, через які людина оцінює минуле [54, с. 157]. Саме ці три складники простежуються в романі В. Лиса: герой осмислює історію як філософську категорію, аналізує закономірності суспільних процесів і водночас оцінює їх крізь призму моральних критеріїв та особистої відповідальності. Завдяки цьому історіософські мотиви твору стають не елементом тла, а засобом формування світоглядної структури роману.

Філософський аспект виявляється у спробах Максима Гонтара зрозуміти смислову природу історичного процесу, визначити, чому певні події вплинули на формування сучасної України та які чинники породжують повторення національних травм. Науковий компонент проявляється у прагненні героя аналізувати історичні явища причинно-наслідково: він відкидає політичні інтерпретації та шукає закономірності, що визначали поведінку суспільства в різні періоди. Аксіологічний вимір пов'язаний із його моральною позицією: Гонтар оцінює минуле з погляду людських цінностей, сенсу відповідальності, правди та гідності. Такий комплексний історіософський підхід дозволяє героєві бачити взаємодію особистої і колективної пам'яті, а отже — осмислювати

історію не як віддалений об'єкт, а як живу силу, що впливає на його сучасність і внутрішній стан.

Одним із важливих історіософських мотивів роману є тема ноосфери, яку В. Лис переосмислює як особливий простір людської думки, пам'яті та накопиченого досвіду. Через цей мотив письменник показує, що історія — це жива реальність, що впливає на людину й продовжує існувати в колективній свідомості. У романі Максим Гонтар звертається до ідей В. Вернадського, герой уявляє ноосферу як «простір довкола Землі, наповнений думками, енергією, усім тим, що залишили люди, які жили й творили раніше» [51, с. 364]. Цей образ допомагає зрозуміти, як автор вибудовує взаємозв'язок між минулим і теперішнім: історія постає не чимось завершеним, а тим, що постійно діє в людині. Для Максима це передусім внутрішній діалог із попередніми поколіннями та власною пам'яттю.

Максим Гонтар весь час шукає відповідь на питання, чому історія так сильно впливає на людину і чому минуле продовжує «жити» в сьогоденні. Саме ідея ноосфери допомагає йому побачити, що кожне покоління не починає життя «з нуля», а успадковує духовний досвід тих, хто жив до нього. У такому контексті ноосфера пояснює не лише інтелектуальні пошуки героя, а й його моральні сумніви. Максим гостро відчуває відповідальність перед тим історичним знанням, яке він отримав, і прагне говорити про минуле чесно, щоб не збільшувати тієї «негативної енергії», про яку він розмірковує. Таким чином, ноосфера в романі — це спосіб показати, як минуле формує людину та як внутрішня рефлексія героя вписується у ширший духовний простір національної пам'яті.

Уведення мотиву ноосфери суттєво впливає на жанрову природу роману, посилюючи його інтелектуально-філософську спрямованість і водночас ускладнюючи структуру твору. З одного боку, звернення до ідей В. Вернадського наближає роман до інтелектуальної прози, у якій художній текст виходить за межі психологічної оповіді й інтегрує елементи філософської прози. З іншого боку, ноосфера розширює історіософський вимір твору,

оскільки дозволяє авторові поєднати досвід героя з широким полем колективної історичної пам'яті. Саме ця багаторівнева взаємодія формує поліфонічну жанрову модель роману, де психологічний портрет інтелектуала, роздум про історію та філософські інтерпретації буття існують одночасно й взаємно підсилюють одне одного.

Соціально-побутовий аспект твору виступає однією з важливих складових його жанрової організації, адже саме через зображення буденного життя В. Лис розкриває характер середовища, у якому формується герой. Письменник докладно показує простір, у якому живе Максим: родинні стосунки, конфлікти поколінь, складні умови існування, роль соціальної ієрархії, механізми влади та бізнесу. Через образи Віри, Дмитра, Юрія Лицюка, Лілі, Марини та інших персонажів письменник відтворює соціально розшаровану реальність українського суспільства початку ХХІ ст. Побутові сцени допомагають розкрити психологію персонажів в конкретному соціальному контексті, а не в абстракції.

Соціально-побутовий компонент роману також виконує важливу смислотворчу функцію. Побутова реальність стає джерелом конфліктів, що впливають на внутрішній стан Максима (матеріальна нестабільність, складні стосунки з родиною). У цьому контексті соціально-побутові сцени не є другорядними — вони окреслюють середовище, у якому формується моральний вибір героя, і виявляють, наскільки тісно інтелектуальні пошуки Максима пов'язані з життєвими ситуаціями, що випробовують його характер.

Детективна лінія в романі виконує передусім сюжетну функцію: вона вводить у текст напруження та конфлікт. Пошук «крота» в компанії Лицюка, стеження, замовлення вбивства та переслідування Максима — це ті ситуації, які змушують героя діяти, а не лише роздумувати. Важливо й те, що розслідування Максим проводить за допомогою свого звичного способу мислення: уміння аналізувати інформацію, робити висновки, співставляти факти. Тому детективний мотив не виглядає чужорідним — він логічно вписується в

характер героя й робить його внутрішні сумніви помітнішими. Завдяки цій лінії роман отримує додатковий рівень динаміки.

Уведення детективних елементів виконує ще одну важливу функцію: завдяки ним В. Лис створює текст, який утримує увагу читача й поєднує інтелектуальну проблематику з динамічним сюжетом. Така побудова дозволяє тримати сюжет у русі й робить сприйняття складних ідей доступнішим. У цьому підході простежується характерна риса письма В. Лиса — поєднувати серйозні теми із захопливою фабулою, щоб читач не тільки замислювався над проблемами героя, а й відчував зацікавлення розвитком подій. Тому роман можна читати у двох площинах: як сюжет із розслідуванням, або як історію про внутрішнє випробування людини, яка переживає глибоку езистенційну кризу. Таке поєднання дає твору ширше звучання — він працює і як інтелектуальний текст, і як роман, здатний зацікавити масового читача.

Окремим жанровим компонентом роману є наявність містичних мотивів, які хоч і не домінують у творі, проте помітно впливають на загальну атмосферу та психологічний стан персонажів.

Сюжетна лінія, пов'язана з Юрієм Говоруном та Регіною, формує важливе психологічне тло, на якому розгортається подальший містичний епізод. Юрій Говорун, молодий ІТ-спеціаліст і талановитий працівник Юрія Лицюка, стає «кротом» не з корисливих мотивів, а через емоційну залежність від Регіни, яка свідомо маніпулює його довірою. Її перекручена історія про нібито напад стає для хлопця приводом діяти імпульсивно. На цей вчинок накладається його внутрішня вразливість, вихована почуттям самотності й нерозуміння в сім'ї. Коли обман відкривається, а Регіна фактично відштовхує його, Юрій Говорун не справляється з переживанням провалу та сорому і закінчує життя самогубством. Таким чином, передісторія цих персонажів створює емоційно напружений контекст — атмосферу провини, страху й межового психологічного стану, що важливо для подальшого сприйняття містичного епізоду.

Саме на цьому тлі з'являється епізод поїздки Регіни на кладовище після похорону Юрія Говоруна, у якому В. Лис і вводить містичний шар твору. Пережита трагедія, напруга навколо смерті Юрія та внутрішня нестабільність самої Регіни стають своєрідним «пусковим механізмом». Тому описані дивні видіння, такі як «білі постаті», сміх, кроки, відчуття дотику, а також символічне раптове посивіння, сприймаються як містичне відлуння того психологічного стану, в якому перебуває героїня. Містичність у романі постає на межі раціонального та ірраціонального. Однак читач не отримує однозначної відповіді, що саме бачила Регіна — щось реальне чи лише матеріалізацію власної провини і страху. Завдяки цьому містичні мотиви природно інтегруються в жанрову структуру твору, підсилюючи психологію твору і додаючи тексту додаткову сенсову глибину.

У романі В.Лиса «Максим Гонтар» домінантною основою є інтелектуально-психологічний вимір, оскільки художня структура твору зосереджена на внутрішньому світі героя, його роздумах, сумнівах і філософських пошуках. До жанрової структури твору входять також інші елементи: історіософські мотиви, що розкривають осмислення минулого; соціально-побутовий матеріал, який окреслює середовище персонажів; детективна лінія, що підтримує сюжетну динаміку; а також окремі містичні епізоди. Сукупність цих компонентів формує багат шарову жанрову організацію роману, проте найбільш визначальним залишається саме інтелектуально-психологічний жанр.

3.2. Постмодерна парадигма тексту

Художній світ у постмодерному творі не подається як цілісна й впорядкована структура. Він вибудовується з окремих фрагментів, які існують у постійній змінності та можуть трактуватися по-різному залежно від того, хто і як їх читає. Текст у такій парадигмі не нав'язує готового смислу, а пропонує відкриту модель, у якій будь-який елемент здатен набути нового значення. Саме таку природу постмодерного мислення описує Н. Головченко,

підкреслюючи, що постмодерна література ґрунтується на принципі хаосмосу — світу, де хаос і порядок не протиставляються, а співіснують і переходять один в один. У такій логіці немає однієї правильної інтерпретації, бо смисли постійно змінюються й нашаровуються. Текст нагадує ризому — структуру без центру й жорстких меж, що розростається у різні боки й дозволяє нові прочитання [25, с. 6].

Важливою ознакою постмодерної парадигми є зміна ролей автора й читача. Автор постає як скриптор — носій мови та культурних кодів, а не «творець істини», тоді як читач стає активним співтворцем: він сам формує сенси тексту і може вибудувати кілька варіантів його прочитання. Також, за Головаченко, постмодерний текст вирізняють інтертекстуальність як провідний спосіб зображення, іронічний пафос, гібридизація жанрів і складна багаторівнева поетика. До цієї поетики належать гра, колажність, монтаж, поєднання різних стилів і дискурсів, а також карнавалізація, травестія й пародія [25, с. 13].

У романі В. Лиса «Максим Гонтар» ці ознаки постмодерної парадигми реалізуються на рівні побудови сюжету, характеру героя та способу організації художнього світу. Насамперед помітним є саме хаотично-мозаїчне структурування подій: історія Максима подається не лінійно, а як низка фрагментів, спогадів, розповідей інших персонажів, вставних історій і філософських відступів. Подібна фрагментарність наближає структуру твору до ризомного типу: кожен новий епізод розкриває інший бік героя або додає чергову тему — професійна криза, війна, стосунки, родина, моральні сумніви, романтичні стосунки. Роман не пропонує єдиного смислового центру й не підказує читачеві, як «правильно» оцінювати події. Навпаки, читач сам формує власне розуміння, поєднуючи фрагменти між собою. Таким чином В. Лис вибудовує художній світ, у якому важливі різні пласти досвіду героя, що співіснують одночасно й створюють складну, багатошарову реальність.

Однією з ключових постмодерних ознак, про які пише Н. Головаченко, є інтертекстуальність — постійна присутність у творі інших текстів, цитат,

алюзій та культурних відсилань [25, с. 13]. У романі «Максим Гонтар» ця риса проявляється багаторазово й виконує не декоративну, а змістову функцію. Автор вводить у текст згадки про А. Камю, В. Шекспіра, М. Петрових, А. Рюноске, університетські лекції, історичні та політичні ремінісценції. Така насиченість культурними «чужими голосами» підкреслює відкритість твору до широкого культурного контексту — саме це і характеризує постмодерну модель тексту.

Інтертекст у романі працює на різних рівнях. Наприклад, згадка про А. Камю з'являється у ситуації самогубства Юрія Говоруна та ставить читача перед філософським питанням межі людської витримки. Алюзія на шекспірівську ідею ілюзорності світу співвідноситься з образом Софії, яка переживає реальність через власні фантазії. Притча Акутагави про павутинку перегукується з історією Регіни, підкреслюючи тему морального вибору. Навіть використання перекладеного Максимом вірша М. Петрових є формою інтертексту, яка відкриває новий пласт його внутрішнього стану. Інтертекст у творі допомагає читачеві зіставити різні фрагменти оповіді, розширити їхнє тлумачення.

Ще однією виразною ознакою постмодерної парадигми, яку демонструє роман В. Лиса, є гібридність жанрової структури. Текст побудований як поєднання кількох різних жанрових моделей. Автор вільно переходить від приватних переживань героя до роздумів про історичну пам'ять і роль правди в сучасному суспільстві, від детальних описів буденного життя — до філософських міркувань про війну, відповідальність і моральний вибір. Така гібридність увиразнює мозаїчність художнього світу, розширює його семантичні можливості: кожна жанрова лінія додає новий вимір оповіді та створює ефект багатоплановості. Роман постає як текст, що не замикається у межах однієї традиції, а перебуває на перетині різних дискурсів — художнього, історичного, публіцистичного, психологічного, — що є характерною рисою постмодерного письма.

У романі В. Лиса змішання високого й буденного є однією з характерних ознак постмодерного письма. Роздуми героя про історичну пам'ять, правду чи моральну позицію не відокремлені в окремий «високий» рівень, а з'являються у контексті звичайних життєвих ситуацій. Максим мислить масштабно, але ці думки виникають у моменти особистих, сімейних та робочих драм. Такий прийом підкреслює постмодерний принцип відсутності чіткої межі між «великими» темами та побутом. Філософія тут не подається як абстрактний дискурс, а органічно вбудована у простір буденності. Саме тому роздуми героя звучать щиро. Вони впливають не з потреби учинити «велику думку», а з реального досвіду людини, яка намагається осмислити свій шлях у складний момент.

Так само війна в романі не постає героїчним міфом. Вона присутня через короткі згадки, фрагменти з історії, особисті втрати та переживання персонажів, тобто через те, що формує повсякденний досвід людей. Цей принцип змішання дискурсів відповідає постмодерному світогляду, у якому немає ієрархії смислів: особистий біль може бути рівноцінним історичному факту, а побутова сцена — розкривати не менше про людину, ніж філософська рефлексія. Усе це робить роман відкритим для багатьох прочитань, бо читач сам визначає, які смислові пласти зібрати в єдину картину.

Монтажний принцип організації тексту є однією з характерних ознак постмодерної поетики, яку В. Лис активно застосовує у романі «Максим Гонтар». Оповідь вибудована як чергування окремих епізодів, спогадів, сторонніх історій і раптових тематичних відступів. У структурі твору постійно відбуваються переходи від теперішнього до минулого, від особистої лінії героя — до історичних коментарів чи суспільних рефлексій, від приватної сцени — до вставної оповіді іншого персонажа. Таке зіставлення фрагментів створює ефект монтажу: зміщення точок зору, зміна ритму та тональності, накладання різних часових площин.

Рваність оповіді та чергування різнотипних епізодів відображають внутрішній стан Максима Гонтара. Роман склеєний із пластів його життя:

інтелектуальних переконань, розчарувань, моральних коливань, спогадів про дитинство, історичних роздумів, саморефлексій та буденних ситуацій. Це створює ефект «розмитої цілісності», коли сенс не подається у готовому вигляді, а формується через зіставлення. Таким чином, роман «Максим Гонтар» втілює постмодерний принцип співтворчості, де сенс виникає з того, як читач сам вибудовує зв'язки між окремими частинами тексту.

Також у романі помітно реалізується й інший постмодерний принцип — зсув від традиційного автора до скриптора, який не «контролює» смисл, а лише організовує його можливість. В. Лис не веде читача до однозначної інтерпретації подій і не нав'язує оцінок герою. Він подає голоси персонажів без ієрархії, дозволяючи їм взаємно уточнювати або заперечувати одне одного. Текст не прагне створити цілісний образ Максима чи пояснити його мотивацію. Навпаки, різні персонажі бачать його по-різному, і ці бачення не складаються в єдиний «правильний» портрет. Юрій Лицюк називає його «зулусом» і «невдахою», Ліля бачить у ньому геніального історика, Марина — «колекціонера невдах», мати — людину, яка надто ускладнює життя, сам Максим — постійно мінливу, суперечливу, внутрішньо розірвану особистість.

Ще однією рисою постмодерної парадигми в романі «Максим Гонтар» є наявність симулякрів — уявних конструкцій і образів, які замінюють реальність і впливають на поведінку персонажів. В. Лис показує, як герої живуть в проєкціях, що вони створюють довкола себе. Ліля формує ідеальний образ «свого Максима», який не має нічого спільного з реальним чоловіком, але саме цей сконструйований образ підштовхує її до дій; Софія сприймає дійсність крізь призму власних фантазій про ілюзорність світу, повторюючи шекспірівську інтенцію про життя як оповідку, яку хтось розповідає; Регіна живе у версії себе, де вона — «велика рибина», гідна багатого чоловіка, хоча її соціальний статус і внутрішній хаос суперечать цьому; Юрій Лицюк вибудовує власний симулякр — образ могутнього, контролюючого все бізнесмена, який тріщить по швах у моменти слабкості та хвороби. Навіть сам Максим часом перебуває у полоні уявлень про себе. Він то вважає себе «невдахою», то

«моральним істориком», то людиною, що має написати «чесну історію нації». Такі внутрішні конструкти працюють як постмодерні симулякри: вони замінюють реальність персонажів і стають самостійними смисловими моделями, які впливають на вчинки значно сильніше, ніж фактичні життєві обставини. Унаслідок цього реальність у романі постає як багатошаровий простір, де істина постійно вислизає, а персонажі живуть у межах власних ілюзій і проєкцій — що відповідає постмодерному баченню світу як множинної, нестабільної конструкції.

У романі «Максим Гонтар» простежується ризомний спосіб організації персонажного світу. Тут немає одного головного центру, від якого розходяться всі події, — кожна історія може стати окремою лінією, що відкриває новий бік реальності. Життєві траєкторії героїв не підпорядковані суворій ієрархії: лінія Лілі, Софії, Говоруна, Стефанії чи Юрія Лицюка не пояснює події, а існує поряд з іншими і розвивається у власному темпі. Кожен персонаж приносить у текст свій досвід, свою логіку і свою правду. Таке розгалуження створює враження мережі, що постійно розширюється: один епізод виводить на наступний, і читач мусить сам поєднувати ці гілки між собою. Саме тому роман не вибудовує однозначного ідеологічного ядра — він пропонує кілька паралельних поглядів на події та людей. Ризомність у цьому випадку є способом показати світ, у якому різні досвіди існують поруч і жоден не має привілейованого статусу.

Варто зауважити, що у творі час поданий не лінійно, а фрагментарно, що відповідає постмодерному баченню часовості як розірваної та несталої категорії. Події не вибудовуються у прямий причинно-наслідковий ряд: минуле постійно повертається у теперішнє через спогади. Масим легко переходить від думок про теперішній стан країни до спогадів про батька чи студентські роки, а війна накладається на його професійні страхи й моральні пошуки. Через це час у романі існує як сукупність нашарованих моментів, які накладаються один на одного та постійно взаємодіють. Послідовність подій для героя майже не має значення — важить те, як ці події впливають на його внутрішній стан.

Моральний аспект у романі теж вибудовано в постмодерному ключі, адже оцінки подій і вчинків тут не мають фіксованої однозначності. Персонажі не поділяються на «добрих» і «поганих», бо кожен має суперечливу природу й власні мотиви, що не зводяться до однієї схеми. Юрій Лицюк може виглядати маніпулятором, але за цим стоять його страхи й постійне напруження, яке він приховує. Софія поєднує щирість із непередбачуваними рішеннями, що шкодять і їй самій, і іншим. Говорун теж не має однозначного образу: з одного боку він людина, зламана життям, а з іншого — той, хто робить імпульсивні, руйнівні кроки. Максим так само не є носієм «правильної» моралі. Він сумнівається, ухиляється від відповідальності, робить помилкові вибори, хоча в глибині все ж прагне діяти чесно. У таких умовах мораль не працює як чітка система правил — смисл формується в кожній ситуації окремо, залежно від обставин і внутрішнього стану людини. Саме тому у творі немає єдиної етичної істини: кожен персонаж має свою правду, яка впливає з його досвіду та життєвого шляху.

Отже, роман В. Лиса «Максим Гонтар» послідовно реалізує ключові ознаки постмодерної парадигми. Фрагментарна композиція, інтертекстуальні зв'язки, жанрова гібридність і поєднання буденних ситуацій із філософськими роздумами формують текст відкритого типу, який не пропонує єдиної інтерпретації. Персонажі подані як складні та суперечливі, а їхні моральні вибори виходять за межі однозначних схем. Завдяки цим особливостям роман органічно вписується в постмодерну традицію, постаючи багат шаровим, відкритим для тлумачень і побудованим на принципі множинності смислів.

Висновки до розділу 3

Жанрово-стильова модель роману В. Лиса «Максим Гонтар» формує багатокомпонентну художню систему, у якій поєднуються різні традиції сучасної прози. Генерика твору будується як гнучка структура, що охоплює інтелектуально-психологічний, історіософський, соціально-побутовий, детективний та містичний складники. Таке поєднання створює об'ємний тип

художнього мислення, що дозволяє авторові одночасно розробляти філософські теми й вибудовувати динамічний сюжет.

Провідним у структурі роману виступає інтелектуально-психологічний вимір. Максим Гонтар постає героєм-інтелектуалом, для якого процес мислення стає основною формою дії. Його самоаналіз, роздуми про сенс історії, відповідальність, пам'ять і правду визначають рух сюжету й надають йому філософського спрямування. У цьому вимірі твір продовжує лінію інтелектуального роману, де світоглядна боротьба героя є важливішою за зовнішні події.

Вагому роль у жанровій організації відіграє історіософський пласт, що розкриває спосіб взаємодії людини з минулим. Роздуми героя засновані на прагненні зрозуміти закономірності історичних процесів та їхній вплив на сучасність. Мотив ноосфери розширює ці міркування до рівня філософської концепції пам'яті, у якій досвід попередніх поколінь постає частиною духовного простору людини.

Соціально-побутові, детективні та містичні елементи виконують функцію сюжетних акцентів. Побутові сцени формують соціальне тло життя героя та показують механізми взаємодії між людьми в сучасному суспільстві. Детективна лінія надає напруження та динаміки, а містичні мотиви посилюють психологічний рівень твору, акцентуючи межові стани свідомості. Завдяки цьому роман утримує баланс між аналітичною і художньо-емоційною площинами.

Постмодерна поетика, що включає фрагментарність, інтертекстуальність, змішання дискурсів та багатоперспективність, об'єднує всі жанрові складники в єдину систему. Мозаїчна композиція, ризомна побудова персонажного світу й відкритість смислової структури формують текст, орієнтований на співтворчість читача. Сукупність цих характеристик показує, що роман «Максим Гонтар» вирізняється комплексною жанровою організацією, у якій інтелектуально-психологічний тип письма взаємодіє з постмодерними принципами, створюючи багатосаровий художній текст.

ВИСНОВКИ

Проза В. Лиса формує окремий сегмент сучасної української літератури, зорієнтований на показ «історії знизу», родинної пам'яті й повсякденного досвіду пересічної людини. Автор послідовно розвиває модель «малих історій», у яких доля окремої особи або родини набуває узагальнювального значення й стає способом осмислення національного минулого.

На ранніх етапах свого творчого шляху письменник утвердив себе як майстер психологічно насиченої прози та інтелектуального детективу («Маска», «І прибуде суддя»), що виявляло його інтерес до морально-етичних дилем та внутрішніх конфліктів людини. Згодом його творчість еволюціонувала до глибокого осмислення історичного досвіду, зрілими зразками чого стали епічно-психологічні романи-саги «Століття Якова», «Соло для Соломії» та «Країна гіркої ніжності». Ці твори наочно демонструють ключову стратегію автора: індивідуальна трагедія чи життєва перемога окремої особистості набуває узагальнювального значення, перетворюючись на своєрідне унаочнення колективної пам'яті. Центральним топосом цієї прози стає Волинь і Полісся, де локальний простір перестає бути просто фоном, а трансформується в живий, автентичний культурний організм, що символізує ширший український досвід. Увесь доробок В. Лиса, отже, характеризується постійним жанровим експериментом, де органічно співіснують риси історичного роману, родинної саги, психологічної драми, філософської притчі та елементи фольклорно-міфологічної оповіді, що свідчить про свідому відмову автора від жорсткої дихотомії «елітарне — масове» на користь якісної та суспільно значущої літератури.

Роман В. Лиса «Максим Гонтар» посідає ключове місце у зрілій фазі творчості письменника, оскільки він не лише продовжує, але й якісно поглиблює напрацьовані раніше теми історико-психологічного роману та сімейної саги. У структурно-ідейному плані твір являє собою цілісний наратив,

у якому індивідуальна біографія героя, історія його родини Гонтарів, досвід радянської доби, еміграції, часів Незалежності та виклики повномасштабної війни органічно сплетені в єдиний художній образ українського ХХ–ХХІ ст. Отже, роман можна розглядати як узагальнену художню модель національного досвіду, де приватне життя героя стає втіленням колективної історичної пам'яті.

Проблематика роману «Максим Гонтар» зосереджується на темах духовного пошуку, особистої відповідальності, самотності та кризових станів, у яких опиняється сучасна людина. Центральний персонаж — Максим Гонтар — постає як інтелектуал, чий внутрішній конфлікт відображає кризу гуманітарної свідомості в умовах пізньомодерного світу. Його сумніви й внутрішня втома зумовлені рутиною формалізованої освіти, розчаруванням у патріотичних кліше, втратою чітких орієнтирів у перенасиченому інформаційному просторі, а також відчуттям віддалення від власного покликання. Попри ці виклики, прагнення героя залишатися вірним істині та зберігати моральну цілісність надає його постаті особливої актуальності в контексті сучасного суспільного й культурного становища. Порівняння Максима з Юрієм Лицюком, Мариною, Юрієм Говоруном, членами родини дає змогу побачити зіткнення різних систем цінностей – духовної, прагматичної, травматично зламної. Роман постає як художнє дослідження стану українського суспільства, що переживає трансформацію.

Жанрово-стильова організація твору підтвердила домінування інтелектуально-психологічного типу роману з виразним історіософським і соціально-побутовим компонентами. Сюжет побудовано довкола внутрішніх роздумів героя, його професійних і моральних криз, що наближує текст до традиції інтелектуального роману й «роману ідей». Водночас у творі діє низка додаткових жанрових пластів: детективна лінія з пошуком «крота» в компанії Лицюка, сцени повсякденного життя, епізоди з містичним відтінком. Така структура формує поліфонічний жанровий простір, де філософські роздуми,

психологічна сповідь і напружена фабула існують паралельно й посилюють одне одного.

Постмодерна парадигма роману виявляється через фрагментарну композицію, монтажний принцип поєднання часових і сюжетних ліній, активну інтертекстуальність, жанрову гібридність. Історія Максима розгортається як мозаїка епізодів, спогадів, вставних оповідань, філософських відступів, що створює відкритий текст, орієнтований на співтворчість читача. Великий масив культурних і історичних алюзій, цитат, ремінісценцій (від класичної філософії й літератури до публіцистичного й цифрового дискурсів) підкреслює включеність роману в широкий інтелектуальний контекст. Персонажі виписані як суперечливі, внутрішньо розірвані, їхня моральна оцінка залежить від точки зору, що відповідає постмодерному уявленню про множинність істин.

Роман «Максим Гонтар» – один із концептуально найцілісніших і найглибших творів зрілого майстра слова. Цей текст не лише органічно продовжує провідні лінії попередніх романів письменника — осмислення історії «знизу», моральну дилему інтелігента в кризових обставинах — але й суттєво поглиблює їх, розширюючи тематичні й жанрові горизонти.

«Максим Гонтар» — це розповідь не про одну людину чи одну родину, а текст, який віддзеркалює драматичні перетворення епохи, суспільства й національного самосприйняття. Образ героя та його оточення стає мікромоделлю України, в якій моральна нестабільність, боротьба за ідентичність, конфлікт між духовним і прагматичним не лише репрезентуються, а й осмислюються в глибоко філософському контексті. Роман «Максим Гонтар» є знаковим твором не лише у творчості В. Лиса, а й у контексті сучасної української прози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамчук О. В. Жанри сучасної української літератури [Електронний ресурс]. *Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ*, Вінниця, 23–24 березня 2016 р. URL: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/view/108>
2. Авксентьева Г. А., Семенова А. Є. Екзистенційні сенси роману Володимира Лиса «Острів Сильвестра». *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки*. Т. 11. 2013. С. 6–9.
3. Башкирова О. М. Літературна традиція як основа моделювання художнього світу в романістиці В. Лиса (на матеріалі твору «Соло для Соломії»). *Синopsis: текст, контекст, медіа*. 2016. № 3. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/18679/1/O_BASHKYROVA_LT.pdf
4. Башкирова О. М. Постколоніальне письмо: дискурс війни у творчості Володимира Лиса. Україна та Європа. *Культура в глобальних викликах сьогодення: зб. матеріалів міжнар. наук. конф.* Київ: України, 2023. С. 31–33. URL: https://mari.kyiv.ua/sites/default/files/conf_docs/tesy/2023-11/Tesy_Ukraine_Europe_2023-.pdf
5. BBC Ukrainian. Володимир Лис. «Століття Якова». *BBC*. 2010. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2010/11/101104_book_lys_yaktiv_sp
6. Бернадська Н. І. Постмодернізм і «пам'ять жанру». *Слово і час*. № 7. 2015. С. 74–78. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/b152587c-3a7e-47c7-87df-8c4bdfaa01d1/content> (дата звернення 02.09.25)
7. Бернадська Н. І. Український роман: теоретичні проблеми та жанрова еволюція : монографія. Київ : Академвидав. 2004. 368 с.
8. Біленко Т. Г. Літературно-художня інтерпретація концепції людини й історії в романі Володимира Лиса «Століття Якова». *Науковий вісник*

- Міжнародного гуманітарного університету. Філологія.* 2018. Вип. 32(1). С. 8–11.
9. Білоус П. В. Вступ до літературознавства: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 336 с.
10. Бондар-Терещенко І. Дефіляда в Карпатах, на городі Лис і притулок для Одиссея. URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2015/11/17/092529.html> (дата звернення: 06.10.2025)
11. Бовсунівська Т. В. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків: Діса плюс, 2015. 368 с.
12. Бовсунівська Т. Теорія літературних жанрів: жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2009. 520 с.
13. Бородіца С. Проза Володимира Лиса в сучасному українському літературному дискурсі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Літературознавство.* Тернопіль, 2015. Вип. 43. С. 62–70. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/6197>
14. Бородіца С. Рецепція прози Володимира Лиса в сучасному українському літературознавстві. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство.* Луцьк, 2016. № 1. С. 80–85.
15. Вегеш А. І. Інформаційне наповнення літературно-художніх антропонімів у романі «Максим Гонтар» Володимира Лиса. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр.* Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. 2024. Вип. 60. С. 207–219. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/63333>
16. Вербич В. Бранці поразки: одкровення Володимира Лиса. *Буквоїд.* 2024. URL: <https://bukvoid.com.ua/print/?36041> (дата звернення: 06.10.2025).
17. Вербич В. Подзвін у сьогоднішній: художній екскурс у чотирнадцяте століття. URL: https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2024/11/18/094605.html#google_vignette (дата звернення: 10.09.2025)

18. Виходять друком нові книги Володимира Лиса та Надії Гуменюк. URL: <https://bukvoid.com.ua/events/pesentation/2014/04/23/144134.html> (дата звернення 08.10.2025)
19. Володимир Лис презентував «Діву Млинища». URL: <https://www.bukvoid.com.ua/digest//2016/11/04/094027.html> (дата звернення 21.09.2025)
20. Ворончук І. Історія знизу очима сучасників. *Українознавство*. 2015. № 2. С. 205–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukr_2015_2_27
21. Гевко О. І., Голярдик Н. А., Шумовецька С. П. Сучасна українська література: навч. посіб. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2015. 192 с. URL: https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/2906/1/such_ukr_lit.pdf
22. Герасименко Н. Сто років самотності від Володимира Лиса. URL: <https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2010/11/08/072101.html> (дата звернення: 19.09.2025)
23. Голобородько Я. Артеграунд. Український літературний істеблішмент : збірка статей. Київ: Факт, 2006. 160 с.
24. Голованюк В., Лисенко Я. Еволюція романного жанру в постмодерністській літературі. *Молодий вчений*. 2024. Вип 1.1 (125.1). С. 5–9.
25. Головченко Н. І. Постмодернізм як універсальна матриця сучасної літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2010. №11. С.17–21.
26. Головченко Н. «Століття Якова»: обернена реакція. URL: https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2016/10/02/110724.html#google_vignette (дата звернення: 19.09.2025)
27. Герасименко Н. Сто років самотності від Володимира Лиса. URL: <https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2010/11/08/072101.html> (дата звернення: 19.09.2025)
28. Гонюк О. В. Жанрово-стильовий поліфонізм роману В. Лиса «Камінь посеред саду». *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)*: зб. наук. праць / Т. 14. Ред. кол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін. Дніпро: Ліра,

2018. Вип. 23. С. 13–18. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/ffil/program_629f8ff3dacec.pdf#page=14
29. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ: Критика, 2005. 263 с.
30. Дігай Т. Цвіркун на палімпсесті. URL: <https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2011/05/05/073726.html> (дата звернення: 01.08.2025)
31. Дмитренко Н. Поліське життє простих. URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2010/08/21/103103.html> (дата звернення: 06.12.2025)
32. Дорош С. Володимир Лис: людяність має переважати у житті. URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2015/11/11/095746.html> (дата звернення: 06.09.2025)
33. Журба С. Реінтерпретація історії у романах Володимира Лиса. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2020. Т. 14. С. 37–47.
34. Журба С. С. Реінтерпретація історії у романі Володимира Лиса «Соло для Соломії». *Філологічна освіта: компетентнісна парадигма*: матеріали Міжнародної науково-практичної заочної інтернет-конференції. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2019. С. 60-62.
35. Журба С., Бородіца С. Художня модель часопростору в романах Володимира Лиса. *Slavica Slovaca*. 2022. Т. 57. № 1. С. 71–80.
36. Івшина Л., Тисячна Н. Володимир Лис: для мене немає «маленьких» українців! URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2010/12/03/103033.html> (дата звернення: 06.09.2025)
37. Кобилко Н. Роман «І прибуде суддя» Володимира Лиса: на межі детективу та трилеру. *Українські студії в європейському контексті*. Київ. 2023. № 7. С. 64–68. URL: http://obrii.org.ua/usec/storage/article/Kobylko_2023_64.pdf
38. Ковалів Ю. Жанрово-стильові модифікації в українській літературі: монографія. Київ. Видав.-поліграф. Центр «Київський університет», 2012. 191 с.

39. Кокотюха А. Казка про бандитів. URL: <https://bukvoid.com.ua/criminal//2010/10/28/112340.html> (дата звернення: 10.09.2025)
40. Констанкевич І. М., Сірук В. Г. Сучасна українська література: стилі, покоління, творчі індивідуальності: навч. посіб. Луцьк. *Волин. нац. ун-т ім.Лесі Українки*, 2012. 328 с.
41. Корчук І. «Короновані» твори пишуться півжиття. URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2011/01/26/084344.html> (дата звернення: 10.08.2025)
42. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства: монографія. Львів: ПАІС, 2005. 368 с.
43. Котелевець А. С. Лексичні засоби вираження біблійності в романі Володимира Лиса «Соло для Соломії». *Філологія XXI століття* [Електронне видання]: зб. наук. пр. студентства й наук. молоді за матеріалами XIII Всеукр. наук.-практ. конф. студентства й наук. молоді, Харків, 27 квіт. 2023 р. Харків, 2023. С. 62–66.
44. Крупка Л. О. Особливості моделювання образу жінки XX ст. (за романом Володимира Лиса «Соло для Соломії»). *Науковий вісник Міжнарод гуман. ун-ту. Філологія*. 2021. Вип. 47(3). С. 22–25. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v47/part_3/7.pdf
45. Крупка Л. О. Художній простір Другої світової війни у творчості Володимира Лиса. *Львівський філологічний часопис*. Львів, 2020. № 7. С. 50–55.
46. Кушнірова Т. В. Жанр як структурована категорія сучасного літературознавства. *Наукові записки ХНІТУ ім. Г. С. Сковороди*. 2010. Вип. 1 (61). Ч. 2. С. 168–175. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6974/1/Kushnirova_Жанр%20як%20структурована%20категорія.pdf (дата звернення 21.07.2025)
47. Лазарович Н. Особливості постмодерністських тенденцій в контексті сучасної української літератури. *Молодий вчений*. 2021. № 1. С. 282–287.

48. Лебединцева Н. М. Сучасна українська література: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 104 с.
49. Ленська С. В. Генетичні та структурні аспекти жанру в літературознавстві ХХ століття. *Рідний край*: науковий публіцистичний художньо-літературний альманах. 2012. Вип. 1 (26). С. 109–114.
50. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / гол. ред. А. Волков. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 634 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Volkov_Anatolii/Leksykon_zahalnoho_ta_porivnialnoho_literaturoznavstva.pdf (дата звернення 27.07.2025)
51. Лис В. С. Максим Гонтар. Харків: Фоліо, 2023. 416 с.
52. Літературні вітражі Володимира Лиса: інтелект-реліз / авт.-уклад. М. Г. Максименко. Полтава, 2014. Вип. 8. 16 с. URL: https://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=267%3A2014-11-06-08-39-27&catid=225&lang=uk
53. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ. ВЦ «Академія». 2007. Т. 1: А – Л. 608 с.; Т. 2: М – Я. 624 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kovaliv_Yurii/Literaturoznavcha_entsyklopediia_U_dvokh_tomakh_T_2/ (20.09.2025)
54. Маркова О. Т. Історіософські мотиви в поемі Ю. Герасименка Дорошів яр. *Від бароко до постмодернізму*. 2013. Вип. 17 (2). С. 156–161.
55. Мовчан К., Петруняк Л. Сучасна українська література: відображення сучасних реалій та пошук ідентичності. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2024. Вип. 1(36). С. 145–149.
56. Моклиця М. Вступ до літературознавства : посіб. для студ. філол. факульт. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2011. 467 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf> (дата звернення 22.10.2025)
57. Моклиця М. Модернізм як структура: філософія, психологія, поетика / вид. 2-е, допов. і переробл. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 2002. 390 с. URL:

- https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13510/1/Moklutsia_M_Moderniz_m_iak_struktura.pdf (дата звернення 22.10.2025)
58. Моклиця М. Поняття «жанр» та «стиль» як феномен гуманітарних наук («Роздуми про Дона Кіхота» Х. Ортеги-і-Гассета). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки*. 2016. № 8. С. 20–24. URL: <https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/327> (дата звернення 19.10.2025)
59. Модернізм в українській літературі ХХ – початку ХХІ століття: пам'ять, коди, практики: монографія / відп. ред. Тарас Пастух; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2023. 758 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Modernizm_v_ukrainskii_literaturi_KhKh_pochatku_KhKhI_stolittia_pamiat_kody_praktyky.pdf
60. Новацький А. Роль пам'яті в будівництві національної ідентичності («Країна гіркої ніжності» Володимира Лиса). *Слово і Час*. 2020. № 1. С. 40–50. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/24dacd97-ee9d-4fde-94ef-075c5e3bcd4d/content>
61. Одарченко В. Письменник Володимир Лис: «Мене побили чужинці». URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2014/08/04/102842.html> (дата звернення: 10.09.2025)
62. Ольшевський І. Володимир Лис: Гуманістичні аспекти короткої прози. URL: https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2018/09/01/171537.html#google_vignette (дата звернення: 05.09.2025)
63. Підпригора С. В. «Вбудована» драма в жанровій структурі роману «Острів Сильвестра» Володимира Лиса. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal//Soc_Gum/Nvmdu/Fil /2012_10/35.htm
64. Пікалова С. «Несамотність життя». URL: <https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2011/03/21/072609.html> (дата звернення: 07.09.2025)
65. Поворознік А. В. Роман В. Лиса «Максим Гонтар»: ідейно-тематичні особливості. *Матеріали ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молода наука Волині:*

- пріоритети та перспективи досліджень» (13–14 травня 2025 року). Луцьк: Вежа-Друк, 2025. С. 888–890.*
66. Поворознік Анастасія. Роман В. Лиса «Максим Гонтар»: історичні аспекти. *Scripta manent: молодіжний науковий вісник факультету філології та журналістики* : зб. наук. пр. ; Вип. 12 / уклад. Л. Б. Лавринович. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2025. С. 64–67.
67. Поліщук Я. О. Волинські романи В. Лиса з погляду екокритики. *Bibliotekarz Podlaski*, 59. 2023. С. 175–189. URL: <https://doi.org/10.36770/bp.806>
68. Поліщук Я. Ревізії пам'яті: літературна критика. Луцьк: ПВД «Твердиня». 2011. 216 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Polischuk_Yaroslav/Revizii_pamiati/ (дата звернення 11.09.2025)
69. Проросійські молодики кастетом побили письменника Володимира Лиса. URL: <https://bukvoid.com.ua/events/sum/2014/07/31/150920.html> (дата звернення: 05.07.2025)
70. Процик І. В. «Століття Якова» В. Лиса: спроба прочитання. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2014. №3. С. 146–150.
71. Рахманін С. Останній прихисток. *Дзеркало тижня*. URL: https://zn.ua/ukr/internal/ostanniy_prihistok.html (дата звернення: 29.10.2025).
72. Родик К. Попередній рейтинг Шевченківки: Мирослав Дочинець, Володимир Лис, Юрій Щербак. URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2013/11/27/114123.html> (дата звернення: 10.06.2025)
73. Романенко О. Ідентичність нації та тексту: як сучасна українська література формує інтенсивні образи національної ідентичності. *Літературний процес: методологія, імена, традиції*. 2016. № 7. С. 112–120.
74. Савченко Р. Художній світ Володимира Лиса: традиційність, помножена на сенсацію. *ЛітАкцент — світ сучасної літератури*. URL: <https://litakcent.online/2018/12/19/hudozhniy-svit-volodimira-lisa-traditsiynist-pomnozhena-na-sensatsiyu/>

- 75.Синицька Н. Характерні ознаки інтелектуальної прози. *Слово і час*. 2003. № 11. С. 75–80. URL: https://il-journal.com/index.php/journal/issue/view/198/11_2003_pdf
- 76.Соколова А. Етноментальні константи портрета Поліщука в художньому просторі роману Володимира Лиса «Століття Якова». *Слово і час*. 2017. № 12. С. 28–33.
77. Соколова А. Парадигма народного буття у романі Володимира Лиса «Століття Якова». *Мова та література у полікультурному просторі: Матеріали міжнар. наук-практ. конф: м. Львів. ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС»*, 2016. С. 107–109.
- 78.Скляр С. Криза скінчилася, ринок одужує, усі сповнені нових ідей. URL: <https://bukvoid.com.ua/events/interview/2010/12/24/070459.html> (дата звернення: 11.08.2025)
- 79.Скорина Л. Біла відьма із Загорян. URL: <https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2014/02/10/083045.html> (дата звернення: 29.05.2025)
- 80.Скорина Л. Загадки Володимира Лиса. URL:<https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2011/01/08/140721.html> (дата звернення: 29.05.2025)
- 81.Скорина Л. Мистецтво складати пазли: статті, рецензії, есе. Черкаси: Чабаненко Ю., 2012. 194 с.
- 82.Скорина Л. Навіщо Володимирові Лису лаври фантаста? *Позапростір*: зб. наук.-фантаст. текстів / ред-упоряд. П. Коробчук. Луцьк, 2013. Вип. 4. С. 101–106. URL: <https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2012/12/17/232516.html> (дата звернення 20.06.25)
- 83.Скорина Л. Химерний роман Володимира Лиса. URL: <https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2012/07/18/153121.html> (дата звернення: 22.05.2025)
- 84.Славінська І. Книжки серпня: 100 років самоти. URL:<https://bukvoid.com.ua/digest/2010/08/30/154706.html> (дата звернення: 19.09.2025)
- 85.Смоляк Б. Дитя небесне і земне. URL:https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2022/08/26/111306.html#google_vignette (дата звернення: 08.06.2025)

86. Смоляк Б. Дім богоподібних. URL: https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2023/01/24/122019.html#google_vignette (дата звернення: 09.06.2025)
87. Смоляк Б. Між двох вогнів. URL: https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2022/10/29/111534.html#google_vignette (дата звернення: 09.06.2025)
88. Смоляк Б. Про три аспекти нового роману Володимира Лиса «Максим Гонтар». *Zbruc̆*. 2024. URL: <https://zbruc.eu/node/118335> (дата звернення: 05.10.2025).
89. Степчук М. Володимир Лис: Для мене література – це серйозна справа, а не гра (повна розмова). *Інтерв'ю з України*. 2018. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2018/03/19/volodymyr-lys-5/>
90. Столярчук І. «Століття Якова» стане серіалом. URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2015/12/11/104453.html> (дата звернення: 15.07.2025)
91. Ткаченко А. Літературна жанристика: спроба новітньої систематизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса, 2020. № 44. С. 134–139. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v44/34.pdf>
92. Трофименко Т. Сучасна українська проза після 24 лютого 2022: рецензія війни. *Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej*. 2023. Вип. 16. С. 97–113. URL: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=1263074>
93. Улюра Г. П'еса для колянки і двох жіночих голосів. URL: <https://zbruc.eu/node/25364> (дата звернення: 07.07.2025)
94. Фіалко Д. Супермодель та «дурник» із Кукурічок. URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2012/02/22/074956.html> (дата звернення: 11.06.2025)
95. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр. Донецьк: Ландон – XXI, 2011. 432 с. URL: <https://old.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/mon-filonenko2.pdf> (дата звернення 01.10.2025)
96. Харчук Р. Сучасна українська проза: постмодерний період: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 248 с. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Kharchuk_Roksana/Suchasna_ukrainska_proza_Post_modernyi_period.pdf

97. Чимшит Є. А., Тараненко А. В. Жанрово-стильові особливості роману Володимира Лиса «Маска». *Філологічні науки*. 2017. С. 148–151. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/ffil/program_5a5bdbb709d26.pdf#page=148
98. Шинкаренко О. Володимир Лис: треба визначитися, якої України ми хочемо. URL: <https://bukvoid.com.ua/digest//2010/09/17/083337.html> (дата звернення: 10.07.2025)
99. Янченко К. Володимир Лис: Українською мовою, холера, можна творити класну літературу! *Інтерв'ю з України*. 2014. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2014/01/26/volodymyr-lys/>
100. Ячменьова М. М. Магічний реалізм як дискурс постмодернізму. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2006. № 26. С. 155–158. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/1151/1/06yammdp.pdf>